

MOKSLO LIETUVA

2003 m. gruodžio 4–17 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 21 (289)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Doc. dr. Giedrius Viliūnas – Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros strategijos rengimo darbo grupės vadovas

Iš aklos gynybos – į plėtros būvį (1)

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius prof. Algis Kalėda ir Lietuvos MA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus tikrasis narys prof. Leonardas Sauka

Lapkričio 24 d. Lietuvos mokslo taryboje buvo pristatytas Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros strategijos projektas. Jis kuriamas bendrosios Lietuvos mokslų plėtros strategijos kontekste. Projekto kūrimo grupės vadovas Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėjas doc. dr. Giedrius VILIŪNAS apsilankė *Mokslo Lietuvos* redakcijoje ir supažindino su humanitarams ir socialinių mokslų atstovams aktualia problematika.

Priminsime, kad G. Viliūnas taip pat yra Vilniaus universiteto mokslinio žurnalo *Literatūra* vyriausiasis redaktorius, Lietuvos aukštojo mokslo tarybos narys.

Ar šauksime ypatingąją padėtį

Kaip vis dėlto reikėtų vertinti tokio projekto, kurio kūrimo grupei vadovavote, būtinybę – kaip aštrėjančią šių mokslų padėties valstybėje problemą? O gal tai natūralus mokslo plėtros vyksmas ir ypatingosios padėties humanitariniams ir socialiniams mokslams niekas nesirengia skelbti?

Tai natūrali problema. Kai bandoma ką nors daryti, eiti į priekį, tai ir kyla problemos, kurias tenka vienai ar kitaip spręsti. Humanitarinių ir socialinių mokslų strateginės plėtros klausimams ir ligi šiol atsiradavo vietos Lietuvos mokslo strateginio planavimo dokumentuose, tokiuose, kaip *Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga*, Lietuvos švietimo plėtros, aukštojo mokslo plėtros projektuose. Vis dėlto humanitariniai ir socialiniai mokslai būdavo lyg ir šešėlyje, nes daugiausiai dėmesio buvo skiriama fiziniams, biomedicinos ir technologijos mokslams. Paanalizavę kontekstą, įsitikintume, jog tokia padėtis iš dalies susidarė objektyviai, nes Europos Sąjungoje pirmenybė teikiama būtent tik ką minėtiems mokslams, – mat ES reikia stiprėti, atsilaikyti konkurencinėje kovoje globaliu mastu. Taigi objektyviai humanitariniams ir socialiniams mokslams tekdavo ir tenka mažiau dėmesio. Nukelta į 2 p.

Vytautas Kaminskas – naujasis Rektorių konferencijos prezidentas

Kaip sparčiai atsinaujina Lietuvos mokslo institucijų vadovybė gali nepastebėti tik visiškai mokslu nesidomintis žmogus. Šį rudenį naują prezidentą išsirinko Lietuvos mokslų akademija, naują pirmininką turi Lietuvos mokslų taryba. Paskutinę spalio dieną naują prezidentą rinkosi ir Lietuvos universitetų rektorių konferencija.

Ligšiolinis prezidentas prof. Juozas Antanavičius nusipelno gero žodžio pirmiausia dėl savo objektyvumo, nes niekada nekėlė savosios Alma mater – Lietuvos muzikos akademijos – reikalų aukščiau už kitų šalies aukštųjų mokyklų interesus. J. Antanavičiaus dalykiškumas ir neįkyrus racionalumas, didelė erudicija ir sugebėjimas į bet kurį renginį

įnešti gaivios humanitarinės dvasios, meno pasauliui būdingos nuotaikos tapo lyg ir visos Rektorių konferencijos dalyvavimo bet kuriame akademinės bendruomenės renginyje visiškai suprantamo, natūralaus ir savaip būtino ritualo dalimi. Labai vertintina J. Antanavičiaus savybė – tai sugebėjimas bet kuriuos klausimus spręsti ramiai, oponentų atžvilgiu neįžeidžiamai, inteligentiškai, tačiau problemos aštrių kampų negludinant ir pernelyg didele diplomatija neužsimant. Net ir aukštųjų pareigūnų, ministerijos ar departamento vadovų akivaizdoje jam netekdavo keisti kalbėjimo tono, mažinti kritikos porcijos netikusią valdžios sprendimų atžvilgiu.

Nukelta į 11 p.

Naujasis Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas prof. Vytautas Kaminskas; už jo LR Švietimo ir mokslo viceministras Rimantas Vaitkus

Gedimino Žemlicko nuotrauka

5 p.

KTU IR
MOKSLO
PRIORITETAU

8-9 p.

GLOBALIZACIJOS
VĖJAI IR
TAUTIŠKUMO
ŽVAKĖ

10 p.

EKONOMISTŲ
DIENOS
VILNIAUS
KOLEGIJOJE

15-16 p.

KAD TĖVYNĖJE
BŪTŲ GERIAU
NEI SVETUR

18-19 p.

RYTAI –
VAKARAI:
SAMONINGUMO
BUDIMAS

Iš aklos gynybos – į plėtros būvį (1)

Atkelta iš 1 p.

Antra paskata, dėl kurios teko imtis mūsų projekto, yra jau ne tokia natūrali, o veikiau tikrai specifiškai lietuviška. *Mokslo Lietuvos* autoriai ir skaitytojai ją gerai žino – visi esame liudininkai nesusipratimų, pastaraisiais metais lydėjusių humanitarinių bei socialinių mokslų produkcijos vertinimus, bandymus spręsti šių sričių leidinių mokslinio lygio užtikrinimo ir finansavimo problemas, bandymus atrinkti šių mokslų atstovų publikacijas, pripažintinas mokslininkų atestacijos, kvalifikacijos, pareigybų užėmimo atvejais ir panašiai.

Visa tai ir paskatino LR švietimo ir mokslo ministeriją bei ministrą Algirdą Monkevičių atkreipti dėmesį į šią problemą. Tam tikslui buvo suformuota grupė, kuriai buvo pavesta spręsti šiuos klausimus, ir kuriai man tenka vadovauti.

Ar ne laikas mankštinti sustingusius humanitarų sąnarius?

Tame pasaulyje, kuriame kone pusę šimto metų buvome priversti gyventi ir iš kurio sėkmingai ištrūkome, humanitarinių mokslų garsiai neviešina priedermė ir esmė, daugelio inteligentų požiūriu, buvo išsaugoti tautą ir jos pamatinės vertybės, tarp kurių buvo ir valstybingumo atmintis. Pasąmonėje tuos dalykus visi gerai jautė, net ir nelipdami ant barikadų. Ar ši humanitarinių, taip pat ir socialinių moks-

lų gynybos būsenos turėtume pereiti į plėtros laikyseną, dialogo su pasauliu, prisitaikymo prie pasaulio, ne tik išlikimo, bet ir įnašo į pasaulio kultūrą, globalios visuomenės plėtrą prasme. Esame visaverčiai Europos ir pasaulio bendruomenės nariai tiek kultūrinio, tiek mokslinio požiūriu, todėl turime žiūrėti, kaip geriau ir prasmingiau galėtume dalyvauti toje veikloje, kuo daugiau duoti Lietuvai, taip pat Europos ir pasaulio reikmėms.

Kultūrų dialogas, polilogas – idėjinė prasme viskas lyg ir aišku. Tačiau kas vis dėlto mums trukdo visaverčiai, kai tuose kultūros ir mokslo tarptautiniuose mainuose dalyvauti? Gal tam tikrą pasyvumą, anemiškumą sąlygoja ta pernelyg ilgai trukusi ginties laikysena, tad sustingusius sąnarius pats laikas būtų pramankštinti?

Iš tiesų, dėl pasakymo, kad trukdo, būtų galima diskutuoti. Trukdo ar nepakankamai padeda? Gal veikiau taip. Iš tiesų, darbo grupėje diskutuodami dėl strategijos tikslų, prielaidų ir bendriausių veiksmų, kurie formuoja dabartinę mūsų mokslo situaciją, o kartu veikia ir visos mūsų kultūros padėtį, pastebėjome,

suojantys mechanizmai, kurie padėtų humanitariniams mokslams funkcionuoti taip pat, kaip ir minėtoms „kietosioms“ disciplinoms: kad jie turėtų tas pačias galimybes plėtoti savo tyrimų bazę, palaikyti mokslinius ryšius ir mokslininkų mobilumą. Dabar tokių galimybių humanitarams esama nebent tik studentų lygmenyje, jų studijos pakankamai gerai integruotos į ES studijų erdvę. Tačiau net vykdamant mokslininkų mobilumo programas susiduriama su dideliais sunkumais.

Stiprinti tarptautinį matmenį

Kai nelygiavertis potencialas, ar galimi lygiaverčiai ryšiai – akademinio mobilumo ar kokie bebūtų?

Suprantama, kad kurti lygiavertius projektus labai sunku, ar net išvis neįmanoma dėl labai skirtingų materialinių išteklių. Antras dalykas, humanitariniai, o didele dalimi ir socialiniai mokslai, iš esmės yra daug mažiau orientuoti į globalinius projektus, nes daug glaudžiau negu fiziniai ar technologijos mokslai siejasi su lokaliais objektais, adresatais ir bendruomenėmis.

O gal nesugebame pakilti iki tarptautiniu mastu bent kiek aktualesnės

LR Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Saulius Vengris pradeda humanitarinių ir socialinių mokslų seminarą

Tikrai galime dalyvauti dialoge su Europos ir pasaulio fundamentine humanitarine kultūra. Tai galėtų būti viena iš esminių mūsų mokslų artimiausio meto plėtros krypčių. Tačiau priekaištaujant, kad humanitariniai ir socialiniai mokslai rečiau išeina į tarptautinę plotmę, vis dėlto reikėtų dar kartą akcentuoti, kad šie mokslai daug labiau susiję su vietine kultūra, jos tyrimais, palaikymu. Jų funkcija visuomenėje yra šiek tiek kitokia, negu technologijos ar ypač biomedicinos mokslų, kurie fundamentaliu savo aspektu yra globalūs, neturi nacionalinio matmens. Todėl tarptautinis matmuo nėra vienintelis ir lemiamas šių mokslų lygio ir efektyvumo įvertinimas.

Nepamiršti regioniško sąvokos

Tarptautinį matmenį stiprinti gal reikėtų ne nuo globalaus masto, bet nuo to, kas visai šalia – nuo paribių

ir Rytų Europos, pagaliau ir visos Europos – visi šie kontekstai savaip aktualūs, o Lietuva vienokiu ar kitokiu mastu buvo tuose regionuose vykusių procesų dalyvė, tegu ir ne visada pati ryškiausia. Kiekvienu atveju tikrai turėtume ką svariai pasakyti ir būtume pakankamai svarbūs dialogo ar polilogo dalyviai.

Kaip ir daugeliu atvejų, taip ir šiuo, tektų daryti tam tikras išlygas: ne visiems mūsų mokslams vienodai įmanoma išsiveržti į tarptautinį ar regioninį lygmenį. Vieni mokslai, kaip antai istorija, gali drąsiau išeiti į tą regionškumą, psichologija gal mažiau, etnologija ar literatūros mokslas vėl savaip.

Laukinės rinkos mustangui reikia apynasrio

Teigiate, kad valdžios struktūrų atstovai, mokslo organizatoriai, mityt, turėtų paieškoti būdų, kaip šiek tiek palengvinti humanitarinių ir so-

Tarptautiniame seminare Humanitarinių ir socialinių mokslų reforma Lietuvoje: tarptautinis kontekstas, 2003 m. spalio 10 d.

lų priedermė dabar pasikeitė?

Ko gero, tai vienas iš esminių klausimų, nuo kurio niekaip neįmanoma pabėgti, kurį būtinai reikia svarstyti ir mėginti rasti atsakymą. Nuomonių čia gali būti labai įvairių. Aš tikriausiai galiu kalbėti ne vien savo, bet ir grupės vardu. Iš tiesų tas ginties ir saugos vaidmuo, kurį humanitariniai mokslai atliko sovietiniais metais, tam tikra prasme ir šiandien yra išlikęs, nes spaudimas nacionalinei kultūrai ir bendruomenei vis dar egzistuoja. Tiesa, jis įgyja naujus pavidalus. Esama globalizacijos spaudimo, taip pat ir unifikuojančių naujų technologijų spaudimo, nes pastarosios labai susijusios su jų kūrėjų kalba.

Mums atrodytų, kad šiuo metu būtina matyti ir vertinti, kaip ta bendroji situacija yra pakitusi. Ginties ir saugos momentas šiandien yra gero, kai kitoks, negu kad buvo sovietiniais metais. Tada buvo aklos gynybos variantas, nes netu-

kad humanitarinių mokslų plėtotė, kaip ir kultūros politika, ES mastu didele dalimi palikta nacionalinės politikos nuožiūrai. ES iš principo nenori kurti kokios nors integruotos kultūros, niveliuojančios nacionalinius savitumus. Tai ES numato, kad pačios nacionalinės institucijos bus labai aktyvios. Mūsų supratimu, būtent ši mokslo politikos sritis Lietuvoje yra nepakankamai išplėtoti. Humanitariniai ir socialiniai mokslai mūsų šalyje nėra lygiaverčiai palyginus su fiziniiais, biomedicinos ir technologijos mokslais jau tuo atžvilgiu, kad pastarieji gali gauti daug daugiau paramos iš centrinių Europos fondų, įvairių rėmimo programų. Humanitariniams mokslams tokių pinigų yra skiriama labai nedaug arba išvis nėra, socialiniams skiriama kiek daugiau, bet irgi nepalyginti mažiau, negu bet kuriam iš fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų bloko. Nacionalinės mokslo politikos srityje čia turėtų būti kompen-

problematikos? Tyrinėjami J. Brekūnė ir K. Donelaičiai, gal turėtume nepamiršti ir Dantės bei Petrarkos? Tik tada tapsime įdomūs ir kitoms tautoms.

Esate visiškai teisus, ir būtų labai svarbu ši mūsų kuriamos Strategijos akcentą išlaikyti. Iš tiesų, Lietuvos humanitariniai ir socialiniai mokslai yra gerokai susikoncentravę į tegu ir savitą, bet lokalų arealą, mūsų tyrimo objektas ir adresatas dažnai neišsiveržia iš šio arealo ribų. Lietuvoje reikėtų stiprinti humanitarinių ir socialinių mokslų tarptautinį matmenį. Esu tikras, kad lietuviai tikrai turėtų ką pasakyti ir apie Dantę, ir apie Petrarką, kad ir lyginamuoju ar jų idėjų sklaidimo aspektu. Tą ir rodo kai kurių mūsų humanitarų darbai ir sugebėjimai.

Pakartų priminti kad ir Ingės Lukšaitės, Henriko Zabulio ar Donato Saukos darbus. Šį sąrašą galima būtų tęsti.

Taip pat nereikėtų pamiršti ir mūsų išsivijios mokslininkų darbų.

kultūros gilesnio tyrinėjimo? Juk ypač Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir jos kultūrinių tradicijų tęsėjai aktyviai dalyvavo toje veikloje, kurioje šiandien išvengiame daugiakultūriškumo prasmę. Ligi šiol tie patys vardai figūruoja lietuvių, lenkų, baltarusių kultūrose, ir kiekvienai tautai tie vardai vienodai brangūs. Tyrinėjami tai, kas mus su kitomis tautomis ne tik skiria, bet ir sieja, visada būsime toms tautoms įdomūs, aktualūs. Tad gal ir reikėtų pradėti, tikslingai mūsų pastangas telkti nuo paribių kultūros gilesnio nagrinėjimo, nuo bendrų tarptautinių tokio pobūdžio programų ir konkrečių projektų?

Iš tiesų, humanitarinių ir socialinių mokslų atžvilgiu priešprieša globalus ir vietinis būtų per stipri ir ne visai teisinga. Dar reikėtų įvesti ir regioniško sąvoką. Regionų požiūriu, pirmiausia tų artimųjų, istorinių ir geografinių regionų – senosios Abiejų Tautų Respublikos, Baltijos šalių kartu su Skandinavija, Vidurio

cialinių mokslų dalią, nes šie mokslai neturi vienodų galimybių dalyvauti tarptautinėse programose su fiziniiais, biomedicinos ar technologijos mokslais. Bet tada knieti paklausti: jeigu moksle pripažįstame veikiant rinkos dėsnius, tai, vadinasi, siūlote tai laisvai, o teisingiau, „laukinei“ rinkai įvesti bent šioki toki valstybės reguliavimo apynasrį?

Klausimas ne visai logiškas. ES struktūriniai fondai, programos ir projektai taip pat nėra „laukinės“ rinkos padarai, o politinio reguliavimo instrumentai. Analogiški instrumentai turi veikti ir humanitariniams bei socialiniams mokslams, jeigu pripažįstame, kad šie mokslai yra reikalingi subalansuoti mūsų visuomenės plėtrai. Aiški Lietuvos valstybės politika čia būtų ne koks nors kontrastas tarptautinei mokslo rėmimo sistemai, o natūralus, sistemoje numatytas jos papildymas ir tęsinys. Humanitarinių ir socialinių

Nukelta į 9 p.

TAUTINIŲ MAŽUMŲ PADĖTIS VALSTYBĖJE – VISUOMENĖS PILIE TINIO BRANDUMO RODIKLIS

Socialinių tyrimų instituto Etnosociologijos skyriaus vadovė dr. Natalija Kasatkina

Socialinių tyrimų instituto Etnosociologijos skyriaus vadovė dr. Natalija KASATKINA Mokslo Lietuvai komentuoja lapkričio 21–22 d. Vilniuje, Atviros Lietuvos fondo patalpose surengtą seminarą Europos integracijos suvokimai: etninė pilietinio gyvenimo dimensija.

Gerbiamoji daktare kaip trumpai apibūdintumėte šį seminarą? Kuo aktuali nagrinėta tema?

Referendumas dėl stojimo į Europos Sąjungą toli gražu nebaisė visų diskusijų. Be to, ir tų prieš referendumą Lietuvoje vykusių diskusijų juk nepavadinsime analitiškomis ar labai mokslinėmis. Tos diskusijos stokojo pagrįstų argumentų. Todėl ketinimas surengti tokio pobūdžio tarptautinį seminarą visiškai akivaizdus: problema turi būti studijuojama įvairiapuškai.

Džiaugėmės galėdami iš 10 Europos šalių Vilniuje priimti mokslininkus, ekspertus, taip pat ir nevyriausybinę organizacijų atstovus. Tautinių mažumų situacija yra tarytum stojimo į ES indikatorius, pilietinės visuomenės šalyje refleksija. Taigi seminare turėjome gerą progą panagrinėti, su kitų šalių patirtimi palyginti, kaip kuri Vidurio ir Rytų Europos valstybė rengiasi stoti į ES, kokia jų pilietinės visuomenės būklė.

Ar buvo atsakyta į šiuos klausimus?

Toi gražu – ne. Džiaugiuosi, kad sugebėjome daugiau formuluoti klausimus. Man labai svarbi buvo idėja gretinti etninių mažumų grupes ir migrantų grupes. Galima tokia pastaba: šalis galės spręsti apie savo politikos efektyvumą tautinių mažumų atžvilgiu, kai jai teks susidurti su naujais migracijos srautais ir kai ji sugebės įtraukti į visuomenę savo šalies gyvenimą naujas migrantų grupes. Kitai variantui, ateityje Lietuvos, kaip ir kitų mūsų regiono valstybių, laukia didelis išbandymas mažumų politikos požiūriu.

Lietuva jau nuo Didžiosios Kunigaikštystės laikų buvo daugiatautė ir

ra privilegija. Taip yra ir Europos Sąjungoje: jeigu esi gavęs mažumos statusą, vadinasi, turi papildomą privilegiją. Tai bet kurios normalios demokratinės valstybės politikos nuostata, o ne koks nors ypatingas lietuviškas išradimas.

Lietuvoje veikia Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, kuris ir rūpinasi tautinėmis mažumomis. Tačiau ar Lietuvos Respublikos Konstitucijoje kas nors pasakyta apie tautines mažumas?

Iš tiesų. Pagrindinis Lietuvos įstatymas – LR Konstitucija – nenumato skirtumo tarp valstybėje gyvenančių įvairių tautų žmonių. Tačiau specialios privilegijos tautinių mažumų atstovams teikiamos švietimo, pavyzdžiui, viduriniojo lavinimo grandyje, taip pat kultūrinių poreikių tenkinimo srityje. Tuo ir rūpinasi Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Todėl, nors kartais reiškiamas noras tą švietimo tinklą, viduriniojo lavinimo grandį siaurinti suprantamas ir visai korektiškas visuomenės poreikių kontekste, bet prieštarauja kitu požiūriu – taip siaurinamos tautinių mažumų galimybės realizuoti savo teises. O šiuo atveju mes kalbame apie tautines mažumas, vertiname iš jų pozicijų. Taigi papildomas švietimo tinklas tautinėms mažumoms vis dėlto yra jiems suteikta ir papildoma teisė, privilegija.

Ar seminare aptarinėjote tik tautinių mažumų reikalus?

Be mažumų ir migrantų klausimo buvo aptarti referendumų dėl stojimo į ES duomenys įvairiose valstybėse. Tai tam tikras visuomenės pasirengimo stoti į ES indikatorius. Labai svarbu palyginti įvairių šalių patirtį, o svarbiausia – ko patys gyventojai tikisi iš stojimo į ES.

Seminaro Europos integracijos suvokimai: etninė pilietinio gyvenimo dimensija baigiamosios diskusijos dalyviai: Tadas Leončikas (Lietuva), Svetlana Djačkova (Latvija), Daniel Škobla (Slovakija), Nadežda Lebedeva (Rusija) ir Harald'as Hartung'as (Europos Komisija)

nių tautinių mažumų ir naujų emigrantų, ar jie gali taip pat plačiai naudotis savo teisėmis, kas šiuo metu yra toji mažuma ir panašiai.

Ir kas yra ta Lietuvos Respublikos tautinė mažuma?

Pirmiausia tai mažumai turi būti suteiktas specialus statusas, kitaip sakant, be politinių aš turiu gauti ir tam tikras kultūrinės teises, tada galima bus kalbėti apie tautinės mažumos statusą. Tai tam tik-

Nukelta į 20 p.

Mirus žymiam mokslininkui, matematikui profesoriui Vytautui STATULEVIČIUI, Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, nuširdžiai užjaučiame velionio šeimą ir artimuosius.

Mokslo Lietuvos redakcija

Iš dominavimo – link supratimo ir pagalbos

Rusijos mokslų akademijos Etnologijos ir antropologijos instituto Etnosociologijos ir etnopsichologijos skyriaus vadovė prof. Nadežda Lebedeva

Lapkričio 21–22 d. Socialinių tyrimų instituto surengtame tarptautiniame seminare Europos integracijos suvokimai: etninė pilietinio gyvenimo dimensija dalyvavo ir Rusijos mokslų akademijos Etnologijos ir antropologijos instituto Etnosociologijos ir etnopsichologijos skyriaus vadovė prof. Nadežda LEBEDEVA. Ji dirba kultūrų bendradarbiavimo, etninės problematikos tyrimų srityje, skatina tarptautinį dialogą tarp įvairių grupių atstovų. Turi didelį prakti-

profesorė yra tarptautiniu mastu žinoma ir vertinama ekspertė. Po seminaro prof. N. Lebedeva Socialinių tyrimų institute skaitė paskaitą apie Rusijos MA Etnologijos ir antropologijos instituto darbus, apskritai Rusijos MA instituteose ir tos šalies universitetuose atliekamus darbus.

Trumpos konferencijos pertraukėlės metu Mokslo Lietuvos atstovas uždavė viešniai iš Maskvos keletą klausimų.

Gerbiamoji Profesore, ši konferencija – tai Lietuvos ir kitų Rytų bei Vidurio Europos šalių stojimo į Europos Sąjungą padarinys. Rusija kol kas į ES nestoja, tad kokią šios seminaro svarbą išvelgate Jūs jame dalyvaudama?

Nors Rusija ir nesiekia narystės ES, bet Europoje vykstantys procesai Rusijos mokslininkus labai domina ir jaudina. Ką besakytume, Vidurio ir Rytų Europos šalys save suvokdamos kaip neatsiejamą Europos dalį, jaučiasi bendrų Europos namų statytojos. Šiuo požiūriu minėtos šalys Rusiją aplenkė. Tos problemos, su kuriomis dabar susiduria Baltijos valstybės, atspindi tam tikras bendras tendencijas, kurios būdingos ir Rusijai. Suartėjimas su Europa ir jos vertybinių nuostatų perėmimas, ateities vaizdiniai, sugebėjimas mokytis taikaus ir konstruktyvaus dialogo, sprendžiant bendras problemas, sugebėjimas išvengti konfrontacijos – visa tai pažinti labai įdomu ir naudinga Rusijos mokslui.

Tikriausiai sutiksite, kad Lietuva ir kitos Baltijos šalys grįžta į Europą, o Rusija, bent jau daugelio rusų požiūriu, ne visada save suvokdavo kaip neatsiejamą Europos dalį. Juk neatsitiktinai vartojamas Eurazijos terminas. Užtektų prisiminti, kokios karštos diskusijos XIX a. viduryje prasidėjo Rusijoje tarp slavianofilių ir vakarietiškos orientacijos

Nukelta į 20 p.

ML

Rygoje gerbiamas mokslininkų atminimas (3)

Gedimino Žemlėnko nuotraukos

Rygos bokštai

Pradžia Nr. 17, 19

Spalio 13–15 d. Rygoje vyko 21-oji tarptautinė Baltijos šalių mokslo istorikų konferencija. Jos organizaciniam ir programų komitetui vadovavo Latvijos mokslų akademijos prezidentas, Lietuvos mokslų akademijos užsienio narys prof. Janis STRADINIS (Stradinš), kuris šioje pokalbio dalyje pasakoja, kaip Rygoje atsirado paminklai dviems garsiems organinės chemijos profesoriams – 1909 m. Nobelio premijos laureatui chemijos srityje Vilhelmui Frydrichui Ostvaldui (1853–1932) ir Pauliui Valdeniui (1863–1957).

Paulio Valdeno pozityvas ir negatyvas

Gerbiamasis Profesoriau, sugrįžkime prie paminklo Pauliui Valdeniui Rygoje. Tai, kad šis paminklas pastatytas žymio-

jo chemiko 140-osioms gimimo metinėms, galima vertinti ir kaip tam tikrą satisfakciją mokslininko atžvilgiu. Paminklu latvių tauta tarsi pripažįsta istorinę klaidą savo santykiuose su šiuo pasaulinio garso mokslininku. Atidarant paminklą buvo pasakyta daug iškilnių ir karštų prakalbų, kurios kai kuriems tose išskilmėse dalyvaujantiems lietuviams ir davė pagrindą teigti, jog latviai prakalbų srityje toli mus pralenkė. Aišku, pralenkė ir statdami paminklus mokslininkams, antai Rygoje jau stovi du paminklai chemijos mokslų atstovams – Vilhelmui Frydrichui Ostvaldui ir Pauliui Valdeniui. Atidengiant paminklą P. Valdeniui Kronvaldo bulvare priešais Latvijos universiteto Biologijos fakulteto rūmus nuolat girdėjome minint ir prof. Janio Stradinio vardą. Deja, ne viską supratome, nes buvo kalbama latviškai. Būtų puiku, jeigu bent kai kurias iš tų šiandien pagarsintų minčių Jūs, Profesoriau, mums pakartotumėte. Juk tai Jūsų kūrybinis sumanymas – paminkle pateikti P. Valdeno atrastą kai kurių organinių molekulių veidrodinio atspindžio dėsnį?

Man pavyko pasiūlyti paminklo

Pauliui Valdeniui koncepciją. Iš tikro tai paminklas ne žmogui, ne atradėjui, bet P. Valdeno atrastam reiškiniui. Skulptūroje matome dvi obuolių rūgšties molekules – kairiąją ir dešiniąją. P. Valdenas aptiko, kaip kairė virsta dešine. Tai vadinamoji P. Valdeno inversija*, kurią jis atrado dar 1898 metais.

Labai originali skulptūra. Taigi nuo šiol Rygoje stovi paminklas Paulio Valdeno atradimui, vadinamajai Valdeno inversijai arba persigrupavimui. Visus chemikus ir apskritai mokslo žmones ši skulptūra tikriausiai džiugins, gal net žavės. Tačiau ar Valdenas žmogus nepradingsta skulptoriaus Andrio Vārpos (Andris Vārpa) pavaizduotame molekulių veidrodiniame atspindyje?

Mano supratimu, P. Valdenas kaip žmogus buvo gana dviprasmiška asmenybė. Jis dairėsi į rytus ir vakarus, keitė net ir savo įsitikinimus. Vienu metu jis buvo didelis rusų patriotas, kitu – ne ką mažesnis vokiečių patriotas. O toks menkas ir dėmesio nevertas dalykas kaip būti latviu jam nė nerūpėjo. Ši asmenybės dviprasmiškumą išreiškia ir paminklas P. Valdeniui. Jame galima išvysti Valdeną pozityvą ir Valdeną negatyvą, Valdeną, žvelgiantį į rytus ir Valdeną, žvelgiantį į vakarus. Tikras dviveidis Janusas. Vienu metu, pasakyčiau, P. Valdeno pažiūros mažą kuo skyrėsi nuo vokiečių šovinistų pažiūrų. Tačiau latvių šovinistu jis nebuvo, net ir nacionalistu jis nebuvo, nes Latvijos paprasčiausiai net nepastebėdavo. Labai gailla, žinoma.

Matyt, iki kaulų smegenų jautėsi ižeistas radikaliau mąstančių ir jaučiančių kai kurių latvių tautos atstovų?

Galiu sutikti, kad jis jautėsi ižeistas, bet ir mes, latviai, turėjome teisę jaustis ižeisti. Buvau nuvažiaavęs į Helsinkį, kur gyvena Paulio Valdeno dukterė Iris (Irina) Valden. Tai prof. Erkki Hollo motina. Prof. Erkki Hollo kalbos kaip tik šiandien ir klausėmės jo senelio Paulio Valdeno vardu pavadintoje auditorijoje. Jis yra Helsinkio universiteto Privačios teisės fakulteto katedros vedėjas, labai žymus tarptautinio masto aplinkos teisės specialistas. Be to, šis vienintelis P. Valdeno anūkas yra Suomijos mokslų akademijos tikrasis narys, Humanitarinių mokslų skyriaus pirmininkas.

Ar prof. Erkki Hollo turi bent savo

**Pastebėsimė, jog lietuviškoje literatūroje šis reiškinys vadinamas Valdeno persigrupavimas. Tai toks reiškinys, kai asimetrinį atomą turintis junginys per pakaitų reakciją virsta kita konfigūracija.*

Prof. Paulis Valdenas

Prof. Vilhelmas Frydrichas Ostvaldas

senelio biblioteką, asmeninių daiktų, galinčių turėti memorialinę vertę?

Kiek žinau, Erkki Hollo vėliau parsivežė iš Gamertingeno (buvusios VFR), kur 1957 m. mirė P. Valdenas, garsiojo savo senelio knygų, rankraščių, kai kurių daiktų. Ligi šiol E. Hollo namuose saugomi šeši lagaminai su senelio daiktais – nuo 1957 metų. Anūkas kaip tikras mokslininkas taip pat truputį atitrūkęs nuo realaus pasaulio reikalų.

Vis dėlto ko dar nepadarė latviai, tyrinėdami Paulio Valdeno mokslinį palikimą, propaguodami jo vardą?

Aš manau, kad sugebėjome padaryti ne tiek ir mažai. Man pavyko išleisti Maskvoje P. Valdeno biografiją (tiesa, su bendraautoriumi). Latvijoje turime įsteigę Paulio Valdeno medalį, kuriuo apdovanojame geriausius organinės chemijos atstovus. Dabar štai pastatėme paminklą P. Valdeno atradimui atminti. Šiomet vyko Paulio Valdeno vardu pavadinta ir jo garbei skirta didelė organinės sintezės tarptautinė konferencija.

Taigi negalima būtų teigti, kad padaryta mažai.

*Kairės ir dešinės struktūros molekules tyrinėja japonų organinės chemijos specialistas prof. Ryoji Noyori (Nagojos universitetas), kuris 2001 m. už šiuos savo tyrinėjimus tapo Nobelio premijos laureatu kartu su William S. Knowles ir K. Barry Sharpless iš JAV**. Apie šiuos savo tyrinėjimus prof. Ryoji Noyori 2000 m. yra davęs interviu Mokslo Lietuvai, kai dalyvavo Baltijos šalių organinės sintezės konferencijoje BOS 2000. Ar Jums ši pavardė girdėta?*

Ne tik girdėta, bet ir patį prof. Ryoji Noyori buvome pakvietę atvykti į šią mūsų Baltijos šalių mokslo istorikų konferenciją, taip pat į paminklo P. Valdeniui atidengimą. Mat Ryoji Noyori tuo metu kaip tik dalyvavo Maskvoje vykusioje heterogeniniams junginiams skirtoje konferencijoje, vadinasi, buvo visai netoli nuo Rygos. Profesorius žino P. Valdeno darbus ir žadėjo atvykti, bet vietoj savęs atsiuntė savo mokinį Shū Kobayshi. Jo kalbos klausėmės šioje Paulio Valdeno

***Mokslo Lietuvos prieraišas. Du amerikiečiai – William S. Knowles ir K. Barry Sharpless bei japonas Ryoji Noyori gavo 2001 m. Nobelio premiją chemijos srityje už darbus, skirtus „dešiniarankių“ molekulių atskyrimui nuo „kairiarankių“. Priminsime, kad daug molekulių egzistuoja dviejose identiškoje formose, kurios yra viena kitos veidrodinis atspindys, panašiai kaip kairė ir dešinė plštakos. Tokios molekulių vadinamos chiralinėmis. Gyvuose organizmuose paprastai vyrauja viena iš chiralinių formų.*

Paaiškėjo, kad žmogaus organizmas nesunkiai priima vienos iš šių formų molekules, o veidrodinio atspindžio formos molekulių gali jame sukelti didelę žalą. 2001 m. Nobelio premijos laureatui William S. Knowles, Ryoji Noyori ir K. Barry Sharpless sukūrė metodus, kurie leidžia sintezuoti tik vienos formos chiralines molekules. Šis metodas pavadintas katalitine asimetrine sinteze. Ji labai svarbi farmacijos pramonėje.

Pridursime, kad William S. Knowles darbai padėjo sukurti Parkinsono ligos gydymui skirtus vaistus L-dopa. Ryoji Noyori metodą patobulino ir jis dabar taikomas beveik visoje farmacijos pramonėje. K. Barry Sharpless sukūrė ir kitą, oksidavimo reakcija vadinamą metodą, kuris taip pat labai svarbus vaistų gamybai.

Mokslo Lietuvoje buvo spausdinama (2003 m. Nr. 10) apskritojo stalo diskusija, kurioje be žymių lietuvių ir kitų šalių pasaulinio garso BOS 2002 konferencijos dalyvių pateiktos ir prof. K. Barry Sharpless'o išsakytos mintys.

Kaip matome, prof. Paulio Valdeno dar XIX a. pabaigoje atlikti darbai bei jo atradimas ir mūsų laikais vaisingai plėtojami.

Rygos mokslininkai chemikai 1890 m.: antroje eilėje ketvirtas iš kairės P. Valdenas, pirmoje eilėje antras iš kairės – K. A. Bišofas, ketvirtas – M. Glazenapas

Japonų chemikas Shū Kobayshi atvyko į Paulio Valdeno paminklo atidengimo iškilmes

Latvijos prezidentas Guntis Ulmanis sako prakalbą atidengiant paminklą Pauliui Valdeniui

Skulptorius Andris Varpa – paminklą V. F. Ostvaldui ir P. Valdeniui autorius

auditorijoje, kur visi po paminklo atidarymo ir buvome susirinkę, o dabar ir mes kalbamės.

Šeštas kartas nemelavo

Tarptautinės Baltijos šalių mokslo istorikų konferencijos dalyviams buvo parodytas paminklas vokiečių fizikochemikui Vilhelmui Frydrichui Ostvaldui, kuris pagarsėjo darbais iš elektrolitinės disociacijos bei kitų chemijos sričių. Ši pokalbio dalis daryta su prof. Janiu Stradiniu žingsniuojant iš Latvijos universiteto centrinių rūmų iki Vermano parko, kurio aplinkoje 2001 m. rugpjūtį ir buvo atidengtas paminklas šiam Nobelio premijos laureatui.

Gerbiamasis Profesoriau, susidaro išpūdis, jog Rygoje iš mokslininkų labiausiai gerbiami gamtos mokslų atstovai, o iš pastarųjų – pasižymėję organinės chemijos srityje. Ko gero, akivaizdi mūsų gerbiamo pašnekovo Janio Stradinio įtaka?

Galėčiau priminti, jog prie Latvijos mokslų akademijos pastato yra latvių kalbai pastatytas paminklas – Karliui Miülenbachui (Milenbachs, 1853–1916) ir Janiui Endzelyniui (Endzelins, 1873–1961). Štai dabar mes einame pro buvusius Rygos latvių namus, kur buvo sukurta latvių kalbos ortografija, todėl sakome, kad šiame pastate gimė latvių lingvistika, filologija. Pa-

stato viršutinėje dalyje veikė Latvijos universiteto Filologijos fakultetas. Jį net vadino „rožių koridoriumi“ (*rožņu koridors*), nes Filologijos fakultete mokėsi daugiausia moterys ir merginos. Architektai ar techninių specialybių atstovai, suprantama, vyrai, tame filologų koridoriuje galėdavo grožėtis „rožėmis“ – gražiausiomis Latvijos universiteto moterimis.

Čia dėstęs prof. J. Endzelynas buvo gana griežtas silpnosios lyties atžvilgiu, ir fakultete moteris kartais trikdė savo griežtumu, ypač kai per egzaminą sakydavo: *Ko taip akis vartote į mane, aš jums ne koks gražuolis...*

O kaip atsirado paminklas V. F. Ostvaldui?

Pirma buvo pastatytas labai graškutis paminklas Karliui Padagui (Padags). Tai tarpukario dalininkas modernistas, stilingas dendis, Rygoje garsėjęs įvairiomis išdaigomis bei išmonėmis. Štai prie šios Vermano parko tvoros jis kartais rengdavo savo darbų parodas. Dailininko labai vykusią elegantišką skulptūrą sukūrė skulptorius Andris Varpa (gimęs 1950 metais). Šis skulptorius sukūrė paminklus ir dviems gamtos mokslų atstovams – V. F. Ostvaldui ir P. Valdeniui.

Kodėl būtent ši vieta pasirinkta V. Ostvaldo skulptūrai?

V. F. Ostvaldas šioje gatvėje gyveno ir dirbo. Čia stovėjo vadinamasis Kaulo pastatas, kuriame 1862 m. ir buvo įkurta Rygos politechnika. Pastate Nr. 8 (rožinis pastatas) Rygos politechnikumo prof. V. F. Ostvaldas gyveno. Šia Vermano parko alėja V. F. Ostvaldas ir jo mokinys švedų fizikas ir chemikas Svantė Augustas Arenijus (Arrhenius, 1859–1927) vaikštinėdavo, diskutuodavo ir, tvirtinama, sukūrė jonų teoriją. Apie tai rašoma paties S. A. Arenijaus memuaruose, ten prisimenamos ir šio parko alėjos, kuriomis vaikštinėdamos šios mokslo žymybės diskutuodavo.

Iš pradžių skulptūrą norėjome statyti priešais namą, kuriame mokslininkas gyveno, bet tam negavome leidimo. Mat toje vietoje yra vartai į parką, vaikšto daug lankytojų, todėl skulptūrą teko perkelti truputį į šoną. Tėn ir buvo pastatyta 2001 m. vasarą, kai Rygoje vyko Antrasis viso pasaulio latvių mokslininkų kongresas.

Rygos paminklų tarybos pirmininkas Ojaras Sparitis pasakė, jog Ostvaldo skulptūra pati savaime yra vykusi, gražaus profilio, tačiau šioje vietoje pastatyta atrodo lyg būtų išmesta už tvoros. Todėl reiktų kiek pertvarkyti pačią aplinką, gal paso-

Profesoriai Janis Stradinis ir Algimantas Krikštopaitis prie paminklo V. F. Ostvaldui

dinti kokių nors augalų, sudaryti tinkamą želdinių foną, kad skulptūrai būtų „jaukiau“.

Labai neįprasta V. F. Ostvaldo skulptūra, pati mokslininko figūra, beveik plokščia, dvimatė.

Skulptūra sukurta kaip reljefas. Viršutinėje dalyje matome tikslų Nobelio premijos komiteto V. Ostvaldui įteikto diplomo kopiją. Užrašas švedų kalba, kaip ir turi būti. Apačioje – V. Ostvaldo parašas.

Paminklas šiam mokslininkui – tai Latvijos mokslų akademijos ir farmacijos bendrovės Grindex dovana Rygos 800 metų jubiliejaus proga. Atidengtas 2001 m. rugpjūčio 14-ąją, paskutinę Antrąjo tarptautinio latvių mokslininkų kongreso dieną. Viso pasaulio latvių ar latvių kilmės mokslininkai, atvykę į Rygą, tą dieną susirinko priešais šį buvusį Rygos latvių pastatą. Paminklą V. Ostvaldui atidengė Latvijos Respublikos Prezidentė Vaira Vike-Freiberga. Atidengiant paminklą kalbas pasakė Latvijos universiteto rektorai – buvusieji ir dabartinis, kalbėti teko ir man. Taip pat kalbėjo ir V. Ostvaldo anūkė prof. Gretel Brauer, kuri buvo apdovanota Davido Hieronimo Grindelio medaliu. Priminsiu, jog D. H. Grindelis (1776–1836) buvo vienas pirmųjų mūsų gamtos mokslų atstovų, žymus farmaceutas, chemikas ir gydy-

tojas, Tartu universiteto rektorius.

Taigi vieninteliam iš Baltijos šalių kilusiam mokslininkui, dirbusiam Rygoje ir Tartu – V. F. Ostvaldui – buvo paskirta Nobelio premija. Iš literatūros srities Nobelio premiją yra gavęs iš Lietuvos kilęs Česlovas Milošas. Tai-gi mūsų šalims reikės gerokai pasistengti, kad kitą savo mokslo atstovą galėtume pasveikinti su jam suteikta Nobelio premija.

V. Ostvaldas jau buvo pensininkas, ir tai retas atvejis, kad pensijoje esantis mokslininkas būtų iškeltas Nobelio premijai. Kas iškėlė V. Ostvaldo kandidatūrą?

V. Ostvaldo kandidatūrą pasiūlė S. A. Arenijus, kuris 1903 m. tapo Nobelio premijos laureatu, ir fizikochemikas Maskvos universiteto prof. Ivanas Kablukovas (1857–1942). Abu – V. F. Ostvaldo mokiniai. Tai buvo šeštas kartas, kai V. F. Ostvaldas buvo pasiūlytas Nobelio premijai. Pirmą kartą jo kandidatūra buvo pasiūlyta dar 1904 m., ir tą padarė Rygos politechnikos instituto prof. P. Valdenas ir cheminės technologijos atstovas, nuo 1878 m. Rygos politechnikos profesorius M. Glazenapas. Tada V. Ostvaldas premijos negavo, taip pat negavo ir dar keturis kartus, nors buvo pristatomas kasmet. Tik šeštas kartas nemelavo.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Senaisiais chemijos muziejaus prietaisais susidomėjęs Lietuvos mokslo istorikų asociacijos vicepirmininkas prof. Libertas Klimka (dešinėje) ir Rygos Technikos universiteto prof. Austs Ruplis

Su šiais cheminių tyrimų prietaisais dirbo latvių mokslo korifėjai V. F. Ostvaldas ir P. Valdenas

Valstybės institucijų kalbų centras mini savo veiklos dešimtmetį. Sveikindami šio Centro darbuotojus, kalbiname jo direktorę Eglę ŠLEINOTIENĘ ir Lietuvių kalbos instituto mokslinę sekretorę Daivą ATKOČAITYTE, kurios bendradarbiauja įdomiame projekte, skirtame lietuvių kalbos mokymosi ir sklaidos pasaulyje reikalams. Šio projekto apmatai atsirado tada, kai Lietuvos Respublikos Seimas dar nebuvo 2004 metų paskelbęs Kalbos ir knygos metais, o UNESCO prestižinių datų sąrašė dar nebuvo patvirtinusi Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečio minėjimo tarptautiniu mastu. Vadinasi, išties laiku pradėtas projektas.

Pirmieji žingsniai

Kadangi minime Valstybės institucijų kalbų centro jubiliejų, tai pirmiausia klausiame, kaip užgimė Jūsų, gerbiama ponija Eglė, vadovaujamas Centras? Žinoma, daugiausia dėmesio ir vietos šiame pašnekesyje skirsime projektams, kuriuos esate inicijavusi, ir kuriuos vykdote, pasitelkusi į pagalbą puikių talkininkų.

Eglė Šleiniotienė. Valstybės institucijų kalbų centras savo veiklą pradėjo 1993 m. Jo steigėjas yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Britų Taryba ir Jungtinių Tautų plėtros programa. Užgimėme kaip tarptautinis projektas, kai į Lietuvą atvyko pirmieji užsienio valstybių ambasadoriai, verslininkai. Jie lankėsi mūsų ministerijose, kur tada su svečiais bendrauti užsienio kalbomis sugebėjo labai nedaug pareigūnų ir tarnautojų. Užsienio kalbas ne ką geriau mokėjo ir Lietuvos politikai. Reikėjo vertėjų, kilo ir kitų problemų. Pirmasis Didžiosios Britanijos ambasadorius Lietuvoje M. J. Peart'as pasiūlė imtis bendro projekto ir jį truputį finansuoti. Žodžiu, visų minėtų trijų svarbių institucijų pastangomis ir buvo įkurtas mūsų Valstybės institucijų kalbų centras.

Kaip į Centrą buvo pasitelkiami dėstytojai?

E. Šleiniotienė. Visi dėstytojai, taip pat ir aš, kaip direktorė, atėjome dirbti laimėję konkursą. Visi buvome parinkti pagal Vakarų valstybėse įprastą tvarką. Dėstyti kvietėmės tuos asmenis, kurie puikiai kalbėjo kuria nors užsienio kalba. Renkant anglų kalbos dėstytojus talkino ir Britų taryba.

Tie pirmieji atrinktieji buvo niekam Lietuvoje nežinomas jaunimas. Daug kam atrodė, jog iš to nieko gero nebus, nes vadovavomės, girdi, neaiškiais kriterijais, nepakvietėme garsenybių. Pateko po keletą žmonių iš uni-

Globalizacijos vėjai ir tautiškumo žvakė (1)

Valstybės institucijų kalbų centre sukurta ES šalių mažųjų tautų kalbos svetainė

Lituanistų susitikimas Valstybės institucijų kalbų centre: Centro direktorė Eglė Šleiniotienė (pirma iš dešinės), Valstybinės kalbos inspekcijos viršininko pavaduotojas Arūnas Dambrauskas, Lietuvių kalbos instituto mokslinė sekretorė Daiva Atkočaitytė (sėdi antra iš kairės) ir Vilniaus universiteto atstovės

versitetų, mokyklų, iš užsienio sugrįžę jauni žmonės. Antras etapas – rinkome vokiečių kalbos dėstytojus, o vėliau – prancūzų, italų, ispanų kalbų specialistus.

Šiandien mūsų Centre dirba įvairių tautų žmonės: prancūzai, vokiečiai, amerikiečiai, italai, lenkai. Kartais mūsų Centre po vienu stogu dirbujasi iki 11 skirtingų tautų atstovų. Mokomės vieni iš kitų. Šalys, su kurių atstovais bendradarbiaujame, turi sukaupusios didelės patirties, ir mes supratome, kad savo veikla mes nešame vakarietišką kultūrą ir per kultūrą keičiame mūsų žmonių mentalitetą, pirmiausia mūsų politikų, diplomatų, valdininkų.

Mokytis lietuvių kalbos – tai dėmesingumo mūsų valstybei ženklas

O kaip Valstybės institucijų kalbų centre mokomasi lietuvių kalbos?

E. Šleiniotienė. Lietuvių kalbos mokyti ėmėmės vienos iš pirmųjų, kadangi į Lietuvą atvykę užsienio šalių ambasadoriai ir verslininkai paprastai stengiasi bent minimaliai pramokti tos kalbos.

Nors kiek pramokti lietuvių kalbos – tai didelių pastangų reikalaujantis darbas. Ambasadoriai paprastai būna jau ne pirmos jaunystės asmenys, be to, kas

treji metai keičia rezidavimo šalį. Todėl ir knieti paklausti, ar jiems negaila savo pastangų, kurių reikia norint pramokti tokios mažos tautos kaip lietuvių, kalbos?

E. Šleiniotienė. Vakarų diplomatai ir verslininkai žino, kad jeigu kitoje šalyje nori pasiekti gerų rezultatų diplomatijoje ar versle, tai labai svarbu bent minimaliai išmokti tos šalies valstybinę kalbą. Nors jokios prievartos būtinai tos kalbos mokyti ir nėra. Tačiau visi ligšioliniai Didžiosios Britanijos ambasadoriai ir karo atašė, keli buvę aukšto rango JAV ambasados darbuotojai, Amerikos centro direktorė – visi jie mokėsi mūsų centre. Mokyti lietuvių kalbos kitų šalių ambasadoriams ir verslo atstovams – tai pirmiausia pagarbos šiam kraštui ženklas. Ir tai veikia norma, o ne išimtis.

Prisimenu, kaip lietuvių kalbos mokėme į Lietuvą atvykusius užsienio bankų atstovus, Siemens kompanijos darbuotojus. Bent kiek solidesnės užsienio bendrovės, kurios siekia mūsų šalyje plėtoti savo verslą, stengiasi, kad jų darbuotojai bent kiek pramoktų lietuviškai.

Interesai svarbiau už sentimentus

Jums tenka dirbti su įvairių tautų, skirtingų valstybių atstovais. Ar paste-

bite kokį nors jų požiūrio į lietuvių kalbą skirtumą?

E. Šleiniotienė. Europa yra daugia-kultūre ir daugiakalbė. Visos šalys, kurios su Lietuva bendradarbiauja, čia turi savo interesų. Nėra nė vieno politiko, diplomato, bankininko ar verslininko, kuris į mūsų šalį būtų atvykęs be jokių interesų. Antai Britų Taryba stengiasi Lietuvos gyventojus supažindinti su britų kultūra, anglų kalba ir t. t. Panašius tikslus sau kelia prancūzai ar vokiečiai, veikdami per Goethe's institutą. Aišku, tų institucijų darbuotojai stengiasi sudaryti kuo palankesnę vaizdą apie savo šalį. Tą patį turime daryti ir mes.

Kitaip tariant, turime pradėti nuo užsienio kalbų mokymosi?

E. Šleiniotienė. Taip, tačiau mokantis užsienio kalbų neturime pamiršti, jog esame lietuviai. Kur bebūtume ir ką bedarytume, pirmiausia turime prisiminti, kas esame. Šia prasme kiekvienas iš mūsų galime būti savo šalies ambasadorius, formuoti teigiamą Lietuvos įvaizdį bet kurioje pasaulio valstybėje.

Išties, galime. Tik ar globalizacijos vėjai neužpūs mūsų tautiškumo žvakės? Ar pakankamai turime tautinės atsparos? Kai didelė tautos jaunimo dalis apleidžia Tėvynę, ir be ypatingo noro ir jėgų kada nors sugrįžti, tai kyla didelių abejonių.

Daiva Atkočaitytė. Tie, kurie išvažiuoja iš Lietuvos, taip pat jaučiasi esą lietuviai. Užtenka interneto puslapiuose pažiūrėti į komentarus, kuriais skaitytojai atsiliepia į Lietuvos žiniasklaidos publikacijas – labai daug rašo būtent išvykusieji iš Lietuvos. Jie skaito, domisi, kas vyksta mūsų valstybėje, vadinasi, dvasinio ryšio su Lietuva tie žmonės nepraranda. Išvykti iš šalies – dar nereiškia prarasti ryši. Kaip tik derėtų manyti, kad išeiviai lietuvių kalbą išnešiojo po visą pasaulį, svarbu, kad ir Lietuvoje, ir už jos sienų būtų noras ją išlaikyti.

Mane džiugina toks Jūsų požiūris, tačiau globalizacijos poveikio lietuvių kalbai ir tautai tikriausiai nenuneigsime?

E. Šleiniotienė. Kažkuris iš pirmųjų Lietuvos valstybės prezidentų yra pastebėjęs, kad esame daug atsparesni rusiškos, slaviškos kultūros poveikiui.

D. Atkočaitytė. Šia prasme įdomu palyginti germanizacijos poveikį Vakarų Lietuvoje ir polonizacijos įtaką Rytų

Lietuvoje. Arba su rusifikacijos įtaka sovietiniais laikais. Germanizacija vis dėlto buvo sėkminga, o apie rusifikaciją to nepasakysi.

Šiuo alternatyvą sėdėjimui apkasuose

E. Šleiniotienė. Ligi pastarųjų laikų lietuvių kalbai daugiausia tekdavo atlikti skriaudžiamos vaidmenį. Mūsų kalbos tamsusis laikotarpis buvo spaudos draudimo laikais. Vieno susitikimo metu teisingai pasakė dr. Laima Grumadienė: *lietuvių kalbai visą laiką teko būti apkasuose, ir apkasų politika pasiteisino.* Ką besakytume, o savo kalbą išsaugojome, jos dabartinė būklė geresnė už kaimynų latvių ir estų gimtosios kalbos padėtį. Logiškai mąstant, ir toliau galėtume lindėti apkasuose, neįsileisdami naujovių, kaip ir dabar toliau naudodami gramatinį vertimo metodą.

Tačiau koks rezultatas? 16 proc. abiturientų neišlaiko gimtosios lietuvių kalbos egzamino. Per pamokas ir pasikaitas mes kalbame apie unikaliai seną, vertingą ir labai gražią lietuvių kalbą, o atsidarykime internete kad ir Delfi svetainę ir pasižiūrėkime, kokia puskaibe bendrauja tie svetainės lankytojai.

Šturpa kelia ir kalba, kurios kitių kaip žargonu nepavadinsi, ir mintys. Kokios mintys, tokia ir kalba.

E. Šleiniotienė. Taigi galime šiuo keliu ir toliau eiti, tačiau tada nesisuksiame, jei ateityje turėsime tą patį rezultatą, koks yra dabar. Mes savo Centre mokome dešimties kalbų, aš asmeniškai moku kelias užsienio kalbas. Todėl siūlau alternatyvą sėdėjimui apkasuose. Pasaulinė patirtis rodo, kad uždarumas – ne išeitis. Yra ir atvirumo kelias. Tačiau greta atvirumo reikia ir gudrumo. Kodėl mums neperėmus Vakarų valstybėse įprastos metodikos ir nepasiekus, kad lietuvių kalbos mokymo pamokos tapų dešimteriopai įdomesnės, nei buvo ligi šiol? Vokiečiai, prancūzai, ispanai ir daugelis kitų tautų sugebėjo išlaikyti ir apsaugoti savo kalbas, jog jos nebūtų pažeidžiamos, pavyzdžiui, anglų kalbos.

Kaip jau sakiau, Centre mokome dešimties užsienio kalbų, per dešimtį savo veiklos metų pasiekėme labai daug. Nuėję į bet kurią ministeriją ar kitą valstybės įstaigą nerasime valdininko, kuris nemokėtų bent vienos užsienio kalbos. Vis dėlto to mums pasirodė per mažą, todėl ryžomės imtis papildomos veiklos.

Lietuvybės propagavimas?

E. Šleiniotienė. Galima ir taip pavardinti. Turėdami turtingą veiklos patirtį, jaučiamės galį nuveikti nemažai naujingo darbo ir lietuvių kalbos reikalams. Šių metų kovą Sofijoje, Bulgarijoje, kartu su kolege Daiva Atkočaityte dalyvavome tarptautinėje konferencijoje. Tai buvo tas metas, kai Justinas Marcinkevičius lietuviškoje spaudoje rašė, jog jaučiasi labai nejaukiai, kai jo kūrybą savo rašiniuose nagrinėję abiturientai taip blogai išlaikė gimtosios kalbos egzaminą. Tų įspūdių veiklama pradėjau sukli galvą, ką galėtume padaryti, kad gimtosios kalbos reikalus pataisytume, kaip geriau galėtume propaguoti lietuvių kalbą. Negi lietuvių kalbai populiarinti neįmanoma gauti lėšų iš Europos Sąjungos ir net kai kurių pasaulinių fondų? Aišku, pirmiausia reikia naujų idėjų ir projektų. Žinoma, negalima griauti ir tradicinio mokymo, gal reikia juo remtis, bet daug ką tame mokyme pats laikas koreguoti.

Minint Europos kalbų dieną Vilniuje: Valstybės institucijų kalbų centro direktorė Eglė Šleiniotienė (viduryje), Lietuvos nacionalinės SOCRATES agentūros direktorė Jolanta Balčiūnienė ir Europos komisijos SOCRATES-LINGUA direktorius William'as Aithison'as

Ekonomistų dienos Vilniaus kolegijoje

Būsinių bankininkų pasirodymas Komercinis bankas „Kiaulės taupyklės“

Pristatomas fakultete įkurtas klubas Bankininkas; kalba buvęs absolventas, Vilniaus banko vadybininkas V. Sinius; sėdi klubo Bankininkas prezidentė dėstytoja G. Berkeliene, Vilniaus kolegijos direktorius G. Bražiūnas, Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto dekanė A. Pikeliene, Lietuvos bankų asociacijos prezidentas, Vilniaus kolegijos Steigiamosios Tarybos narys E. Vilkelis

Būsinių finansininkų grupės Finansukai ir Co vaidinimas

Šiais metais jau tradicinėmis tapusias specialybių savaites Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakultete buvo nutarta pakeisti *Ekonomistų dienomis*, kuriose tuo pačiu metu dalyvautų visų studijų programų studentai. Pirmasis toks renginys vyko lapkričio 17–20 d., kurio tikslas – skatinti aktyvesnę studentų tarpusavio bendradarbiavimą, savarankiškumą, iniciatyvumą, kūrybiškumą bei ekonominių žinių gilinimą. Organizuota reklaminė akcija propagavo studijų kryptis, jų aktualumą šiandien (skelbimai, plakatai, viešosios akcijos). Studentų miestovybės mintis pristatyti Vilniaus miesto vystymosi viziją iki 2011 m. sudomino Vilniaus miesto merą Artūrą Zuoką. 5 aktyviausi ir geriausi fakulteto studentai (Mantas Petrauskas, Asta Budrikytė, Rolandas Pucevičius, Ieva Jukštaitė, Linas Žizniauskas)

bei dekanė Asta Pikeliene buvo pakviesti į susitikimą su meru Vilniaus miesto savivaldybėje. Susitikimas įvyko lapkričio 17 d., jame dalyvavo ir mero patarėja Dalia Bardauskienė, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Analizės ir strateginio planavimo skyriaus vedėjas Ramūnas Kalvaitis, Viešųjų ryšių partnerių projekto vadovas Mindaugas Ardišauskas bei kiti savivaldybės darbuotojai. Susitikime buvo aptarta bendradarbiavimo galimybė ir būsima veikla, meras dalyviams padovanojo Vilniaus miesto 2002–2011 metų strateginį planą kartu su kompaktiniu disku, 2003–2005 metų veiklos strateginio plano apžvalgą ir pakvietė studentus tapti Vilniaus miesto vizijos ambasadoriais. Studentai mielai sutiko tą darbą pradėti jau šią savaitę, nes apie tai jau buvo galvoje. Buvo nutarta su Vilniaus miesto

strateginiu planu supažindinti Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto studentus. Šio renginio metu studentai (vizijos ambasadoriai), talkinant mero patarėjai Daliai Bardauskienei, supažindino fakulteto dėstytojus bei studentus su svarbiausiais prioritetais (Vilniaus tarptautinio konkurencingumo didinimas, Naujosios ekonomikos plėtra, Pažangios visuomenės kūrimas, Susisiekimo ir inžinerinės infrastruktūros plėtra), jų tikslais, uždaviniais. Pristatymo metu buvo demonstruojama mero A. Zuoko dovanota medžiaga – strateginis Vilniaus miesto planas.

Ekonomistų dienų renginiuose fakultete dalyvavo ir bendravo su studentais, dėstytojais svečiai: AB *Vilniaus bankas* (Operacijų ir procesų administravimo departamento direktorė Dalia Poteliūnaitė, kuri kalbėjo Tarptautinių atsiskaitymų klausimais, Senamiesčio klientų aptarnavimo skyriaus viršininkas Romualdas Vyšniauskas – banko teikiamų paslaugų bei pensijų kaupimo

klausimais), laikraščio *Respublika* naujienų skyriaus žurnalistas Vytautas Bruveris kalbėjo aktualiais šandienos klausimais, Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo motorinio biuro žalių sureguliuojimo departamento direktorius Rimantas Kleinauskas – draudimo rinkos perspektyvų ir problemų klausimais. Savaitės renginių metu būsimeji buhalteriai išleido laikraštį *Buhalterius*. Buvo organizuotas šou konkursas *Mes šauniamasi*. Geriausiai pripažinti Buhalterinės apskaitos studijų programos studentų komanda *Raudonbuhalterius* ir *Co*, kuriems įteikta pereinamoji taurė ir diplomai.

Lapkričio 27 d. buvo pristatytas fakultete įkurtas klubas *Bankininkas*. Šiame renginyje dalyvavo Lietuvos bankų asociacijos prezidentas E. Vilkelis, komercinių bankų vadovai – Vilniaus banko prezidentas J. Niedvaras, Medicinos banko valdybos pirmininkas K. Olšauskas, Šiaulių banko Vilniaus filialo direktorius V. Vizbaras, taip pat kitų Lietuvos komercinių bankų – *Snoro*, *Hansabanko*, *Vereinsbank*, *NORDEA* banko – atstovai, buvę absolventai bei kiti suinteresuoti asmenys. Susitikimo metu klubo prezidentė G. Berkeliene bei būsimeji bankininkai pristatė klubo įstatus, tikslus, funkcijas, uždavinius, papasakojo apie būsiamą veiklą. Bankų atstovai supažindino su aktualiais bankininkystės klausimais Lietuvai einant į Europos Sąjungą.

Ateityje į Ekonomistų dienų renginius planuojama įtraukti studentų konferenciją aktualiais būsimo profesijos klausimais.

Asta Pikeliene
Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto dekanė

Vilniaus kolegijos direktorius Gintautas Bražiūnas

POKYČIŲ PASAULYJE (2)

Pabaiga. Pradžia Nr. 20

Apie pokyčius Vilniaus kolegijoje Mokslo Lietuvai pasakoja jos direktorius Gintautas BRAŽIŪNAS.

Tarsi gyvenimas būtų tik žaidimas

Kaip sugrąžinti technikos ir technologijos mokslų prestižą visuomenėje?

Jaunimas turi pajusti, kad dirbti su aukštomis technologijomis – tai labai garbinga, prestižiška, nes ši sritis yra svarbiausia visuomenės maitintoja. Dabar daug didesnė pagarba skiriama įvairioms „šoumenų“ profesijoms. Žmogiškąją prasme tai galima suprasti, net kosmonautui niekas nenori būti, o Valinsku – daugelis.

Tačiau niekaip negalima susitikyti su padėtimi, kai visuomenė pratinama pasikliauti tik žaidimuose ar loterijose laimėtais prizais, į kairę ir dešinę dalijamomis dovanomis. Tarsi visas gyvenimas ir tebutų išties besitęsiantis žaidimas. Iš žaidimų nei valstybė, nei visuomenė neprasigyns. Kaip ir iš labdaros. Ką galima tokiai politikai priešinti?

Visuomenė orientuojama į besaikį vartojimą, neišsiginant į tai, jog visas materialias gėrybes prieš tai reikia pagaminti. Štai *Infobalt* parodoje telekomunikacijų bendrovės demonstravo daugiausia vartojimo prekes, kad ir mobiliųjų telefonų aparatus. Tai sudėtingiausias aukštosios technologijos gaminytis, bet apie tai niekas nekalba. Kalba tik apie tų siūlomų gaminių naudojimą, taikymo galimybes ir panašiai. Ne, užsienio įmonėms rūpi tik potencialūs vartotojai, kad mes būtume tos produkcijos vartotojai. Gal tai neišvengiamą, juk ne visus domina maisto gaminimas, o valgyti mėgstame...

Naujas sąlytis su technologijomis

Tačiau Vilniaus kolegijos, bent jau Elektronikos ir informatikos fakulteto, tradicinis sąlytis su technologijomis prašyte prašosi visai kito požiūrio.

Kolegijos veikloje daug kas keičiasi. Štai net Sveikatos priežiūros fakultetas jau įgyja naują ir tvirtą sąlytį su šiuolaikinėmis technologijomis.

Fakultetas gręžiasi nuo tradicinės slaugos, kuri jau nebedominuoja studijų programose, ir suka prie modernesnių dalykų: diagnostavimo, ergoterapijos, kineziterapijos. Šios disciplinos artimai susijusios su technologijomis, atsiranda visai nauji sąryšiai. Kad ir toks: mūsų Sveikatos priežiūros fakultetas gražiai bendrauja su Vilniaus universiteto Fizinės medicinos fakultetu. Turime bendras studijų programas, Universiteto fizikai mums parengė fizikos laboratorinius darbus, kurie pritaikyti medicams, dėsto mūsų Sveikatos priežiūros fakultete. Mintyje turiu prof. Ričardo Rotomskio vadovaujamus fizikus. Šis bendradarbiavimas užsimezgė per kartu vykdytą *Leonardo da Vinci* programą. Džiugu pasakyti, kad naujo projekto koordinatorius jau yra mūsų kolegija. Turime bendrai su Vilniaus universiteto fizikais parašytų knygų, išleistų kompaktinių diskų.

Bet kaip visa tai susieti su Sveikatos priežiūros fakulteto veikla?

Pagal naują studijų programą tai ir yra darbas su medicinine įranga. Tam jau reikia ir gerų fundamentinių mokslų pagrindų. Sveikatos priežiūros fakulteto absolventai iš esmės bus medicinos technologai, nes jiems teks dirbti kompiuterizuotose laboratorijose, aptarnauti sudėtingą įrangą. Tai jau nebus ankstesnės medicinos seselės, sugebančios tik paminti iš paciento kraują ir nunešti į laboratoriją.

Beje, keičiasi ir mūsų rengiamos seselės. Kolegijos slaugos studijų programos pagal kreditus visiškai atitinka ES reikalavimus, praėjusiais metais mes šias studijų programas vėl atnaujino, studijos buvo prailgintos iki 3,5 metų, nes šią programą reguliuoja ES direktyvos. Kai tapsime visateise ES nare, atsidarys valstybių sienos, mūsų slaugės taps labai populiaros ir kitose valstybėse, nes Europoje slaugių trūksta.

Buivydiškių žemės ūkio studijų centre

Kokius specialistus rengiate Buivydiškių žemės ūkio studijų centre?

Turiu pasakyti, jog mes nerengiam tiesiogiai su žemdirbyste susijusių specialistų. Šiuo metu rengiame veterinarijos, verslo vadybos žemės

Pradžia Nr. 18, 19

Su *Mokslo Lietuvos* skaitytojais bendrauja viešnia iš Tbilisio Nana DEVIDŽĖ – Gruzijos vertėjų kolegijos lietuvių literatūros kuratorė, lietuviškumo kalnuotoje Užkaukazės valstybėje puoselėtoja ir karšta propaguotoja. Už Lietuvos kultūros garsinimą Gruzijoje šiais metais jai buvo įteiktas Vytauto Didžiojo ordino medalis. Į mūsų pokalbį įsiterps ir jį pagyvins poetas Vladas Braziūnas, o ketvirtojoje, baigiamojoje dalyje – ir jo žmona, Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotoja Alma Braziūnienė, seni Nanos Devidžės bičiuliai.

Lietuva mums buvo lyg pasakų kraštas

Miela Nana, pats laikas papasakoti apie savo tėvą Jelisejų Devidžę. Juk jeigu ne jis, ne jo su Lietuva persipynusi gyvenimo istorija, tai ir mes čia šiandien nebūtume susitikę ir taip gražiai dabar nebendrautume.

N. Devidžė. Mano tėvas Antrojo pasaulinio karo metais pateko į vokiečių nelaisvę. Vokiečiai karo belaisvių stovyklas turėjo nuo 1942 m., o iki tol belaisvius kaip samdinius siųsdavo pas lietuvių, latvių, estų ūkininkus. Tėvas pateko į Prastavonių kaimą Šiaurės Lietuvoje, kur buvo ūkininko Igno Barkausko ūkis. To žmogaus ūkyje mano tėvas karo metais ir gyveno.

Tėvas turėjo absoliučią muzikinę klausą, gerai dainavo, todėl išmoko tame kaime dainuoti lietuvių dainų. Susigyveno su lietuvišiais. Kai grįžo į gimtąją Gruziją ir mes, maži vaikai, prašydavome tėvelio pasekti mums pasaką, jis pradėdavo šitaip: *Tolimoje šalyje, kuri vadinasi Lietuva, pušys auga ligi pat debesų. Žiemą ten iškrenta gilus sniegas. Ten stovi malūnas, į kurį mes su mažuoju Igno važiuodavome, tapydavome maišus su grūdais ir miltais...* Kai tėvas ką nors dirbdavo, jis pats sau dainuodavo:

*Kai aš turėjau kaimę mergelę,
Ėjau lankyti kas vakarėlį...*

Visą tai mes, kol augome, iš tėvo lūpų girdėdavome kasdien. Lietuva mums buvo kaip pasakų šalis. Vaikiški įspūdžiai stipriausi, ir kas į širdį įkrito – tai jau visam gyvenimui.

3. Ką savyje turi tu, Lietuva, kad šitaip užburi ir kitataučių širdis?

Jelisejus Devidžė, dukra Nana ir sūnus Levanas

Kai vieną kartą tėvas vėl prakalbo apie savo Lietuvą, aš jam ir sakau: *Tėte, aš važiuosiu į Lietuvą...* Tėvas pagalvojo ir sako: *Tu jau tokia. Žinai, kad jeigu pasiryžai, tai važiuos.*

Kai augau, ta mano mintis buvo tarsi priblėsusi – lyg žarija pelenuose. Jau studijavau Tbilisio universitete, trečiame kurse. Sykį sąjunginiame laikraštyje *Komsomolskaja pravda* žiūriu – interviu su lietuviu rašytoju Rolandu Rastausku. Pagalvoju: kaip seniai tėvelis nieko nepasakojo apie Lietuvą. Žinoma, perskaičiau tą interviu. Man padarė įspūdį, jog Rolandui buvo tik 17 metų, kai Lietuvos jaunimo teatre buvo pastatyta jo pirmą pjesę. Parodžiau tą laikraštį tėveliui: *Štai kas iš Lietuvos mus pasiekė. Pasiklausyk.* Jis ramiai išklaušė ir sako: *O tu man žadėjai, kad važiuosiu į Lietuvą. Vis nevažiuoji. – Tu ką, tėte, Barkausko sodybos pasiūlgai? Žodį sodyba, prisimenu, išitariau lietuviškai.*

Leiskite į Vilnių, į svajonių miestą

Rugsėjį grįžau į Tbilisio universitetą, kur gilinausi į senovės gruzi-

nų literatūrą, jau spėjau parengti ir pristatyti kelis pranešimus konferencijose. Buvau pasiryžusi kasmet parašyti po kursinį darbą, ir po penkerių metų būtų užbaigta disertacija. Tačiau grįžusi į fakultetą išgirdau naujieną: mane iš senosios gruzinų literatūros skyriaus perkelia į kitą. Matote, mūsų dekanas pradėjo vadovauti jau naujam vertimų fakultetui, į kurį ir mane perkėlė. Nepasidomėjęs nė ką aš pati apie tai manyčiau.

Apsiašarėjusi einu pas dekaną ir apiberiu jį tirada priekaištų. Man įdomu senovės gruzinų literatūra, o su vertimais jokių reikalų nesu turėjusi – man tai svetima, aš nesugebėsiu. Dekanas Otaras Bakanidzė ramiai manęs išklaušė ir sako: *Žinai, man į rankas pateko sąsiuvinis su eilėraščiais. Paklausiau, kieno jie. Man pasakė, kad tai Nanos eilėraščiai. Vadinasi, puikiausiai galėsi užsiimti vertimais.*

Aš spyriausi kiek įmanydama, o dekanas O. Bakanidzė staiga klausia: *Ar nori važiuoti į Pabaltijį?* Dabar aš jau suklausau, ir tai pastebėjo dekanas. Buvau pasiryžusi klausytis toliau, o jis dėstė: *Pabaltijo šalių li-*

teratūros specialybės Tbilisio universitete mes neturime. Tačiau į kiekvieną iš trijų Pabaltijo respublikų mes galime siųsti po du studentus. Tau siūlau vykti į Taliną. – Nenoriu Taino, noriu į Lietuvą, – spyriausi iš visų jėgų. Dekanas pagalvojo ir sako: Tada į Rygą. – Nenoriu į Rygą, noriu į Vilnių. Jeigu neleisite į Vilnių, tada išvis nenoriu būti Vertimų fakultete. Dekanas O. Bakanidzė pasižiūrėjo į mane liūdnu žvilgsniu ir sako: Žinai, aš jau parašiau įsakymą, kad tu važiuoji į Rygą. Čia pat daviau žodį dekanui, kad į Rygą tikrai nevažiuosiu, o kitiems studentams nesvarbu, kur važiuoti – į Rygą, Taliną ar Vilnių, vienintelei man ne tas pats. Tai gi leiskite į Vilnių.

Kraičio man paliko Lietuvą

Tai ištisa istorija, kol galų gale mus, dvi Tbilisio universiteto stu-

Viešnia iš Tbilisio Nana Devidžė Mokslo Lietuvos redakcijoje

dentės, išleido į Lietuvą. Čia įsigijau daug draugų, susiradau ir Igno Barkausko sodybą, kurioje karo metais buvo lemta gyventi mano tėveliui. Vienintelio dalyko man be galo gaila – nesugebėjau į Lietuvą atvežti jo paties. Jis taip to troško, bet aš nespėjau. Po konclagerio tėvelis buvo labai išsekintas, ligotas, jam net buvo uždrausta gyventi Vakarų Gruzijoje, iš kur mes kilę. Teko apsigyventi Rytų Gruzijoje, kur labai sausas ir karštas klimatas.

Vladas Braziūnas. Įsivaizduokime, 1983 metai. Toli kalnuose, Kachetijoje, netoli sienos su Azerbaidžanu, yra Cnori miestelis. Mes atvažiuojame į Nanos tėvuko Jelisejaus Devidžės namus. Paties šeimininko nėra – jis dar negrįžęs iš darbo, kur dirbo vynuogininkystės ūkio vyriausiuoju agronomu. Vaikštavau po sodą prie namų, kiek toliau paėjęs. Tik tai išgirstu, kad varteliai prasidaro, ten stovi žmogus ir sako: *Ladė, kėp ainas?* (taigi: *Vladai, kaip einasi?*) – grynusia mano gimtąja tarpe. Tik senojo mūsų kaimo žmogus galėtų taip paklausti.

N. Devidžė. Tėvelis labai susidraugavo su Alma ir Vladu Braziūnais. Planavome, kad kitą pavasarį Vladas tėveliui parodys Lietuvą, o mudvi su Alma tuo metu būsim Vil-

niuje. Deja, 1984 m. gruodį tėvelis mirė. Niekada sau neatleisiu, kad neįstengiau išpildyti didžiausio pasakutinio jo noro – neatvežiau į pamiltą Lietuvą, kurios jis nematė nuo karo metų.

Vien tai, kad Jūs savo gyvenimu susijusi su Lietuva, darote didžiulį mūsų šalių literatūrų bei kultūrų stiprinimo, tautų artinimo darbą, yra didžiausias paminklas, kokį Jūs galite pastatyti savo tėveliui Jelisejui Devidzei. Jūsų buvimas čia – tai kartu ir Jūsų tėvelio buvimas. Manau, kad ir Vladas su Alma šiai minčiai pritaras.

N. Devidžė. Aš manau, kad tėvelis, išleisdamas mane į gyvenimą, apdovanojo kraičiu, kurio vardas – Lietuva. Ką man reiškia šis kraičis, aš net negalėčiau paaiškinti. Tai mano dvasios oazė. Galiu pasakyti tik tiek: jeigu nebūtų Lietuvos, nebūtų mano lietuvių, vargu ar būčiau išgyvenusi. Jie

Draugai Vilniuje (iš kairės): Irena Gedminaitė (dabar Skardžiuvienė), Nana Devidžė, Alma Braziūnienė, Daredžan Buačidzė ir Vladas Braziūnas (1978 m.)

Nana Devidzė ir Daredžan Buačidzė – Vilniaus universiteto lietuvių kalbos ir literatūros specialybės studentės (1978 m.)

R. Granauską. Bent jau šiame pokalbyje kaip tik šiuos lietuvių rašytojus paminėjote.

N. Devidzė. Ką mes Gruzijoje pažinome iš lietuvių poetų? Vienintelį Eduardą Mieželaitį, ir tai jo kūriniai į gruzinų kalbą buvo išversti iš rusų kalbos. O juk buvo svarbu, kad gruzinai pažintų Justina Marcinkevičių bei kitus lietuvių rašytojus. Todėl Otaras Nodija, vadovavęs Meninio vertimo ir literatūrinių ryšių kolegijai, mus sukvieta ir pradėjome tartis, kaip būtų galima įvairių nedidelių šalių geriausių literatūros kūrinių pradėti versti į gruzinų kalbą. Mažiausiai mums pažįstamų tautų literatūrą. Man pasiūlė sudaryti ir išversti nedidelę (10-12 knygų) lietuvių literatūros bibliotekėlę. O pradėti, girdi, reikėtų nuo poezijos, prozos, tautosakos, dramos, satyros ir humoro.

Aišku, reikėjo susidaryti konkrečių autorių ir jų kūrinių vertimo planą, todėl 1982–1984 m. mūsų nepamirštamasis Meninio vertimo ir literatūrinių ryšių kolegijos vadovas O. Nodija išsiuntė į visas tuometines Tarybų Sąjungos respublikas po vertėją. Po viena žmogų tada išvyko į Estiją ir Latviją, o man teko laimė atvykti į Lietuvą.

Sudariau verstinių literatūros kūrinių sąrašą. Nors Lietuva ir nedidelė valstybė, bet laukė didelis vertimo darbas. Pirmiausia teko rūpintis filologiniu, („pažodiniu“) literatūrinių tekstų vertimu – tai darė specialistai. Paskui jau buvo galima imtis meninio vertimo.

Kas buvo tie filologinių vertimų autoriai? Juk turėjo pakankamai gerai mokėti lietuvių kalbą.

N. Devidzė. Tbilisyje gyveno Virginija Timinskaitė, ji pagal studentų mainų programą buvo atvykusi į Gruziją ir ten pasiliko. O iš mūsų šalies į Lietuvą dar 1977 m. buvo atvykęs Firuz Mačurišvili. de ja, tragiškai žuvęs 1974 m. vasarą. Šios moters ir atliko filologinius vertimus iš lietuvių ir gruzinų kalbą.

Kaip pavyko įgyvendinti 1984-ųjų metų lietuvių literatūros vertimo planus? Juk kitamet sukaks 20 metų, kai tie planai buvo priimti.

N. Devidzė. Visi filologiniai numatyti kūrinių vertimai šiuo metu baigti. Parengtas leidybai eilės laukia *Lietuvių dainų* rinkinys. Nepaprastai noriu, kad tos dainos pagaliau būtų išleistos gruzinų kalba, bet vis nepavyksta gauti lė-

ratūros ir kiti skyriai neišliko.

Taigi mūsų skyrių išgelbėjo tik tai, kad buvome įsikūrę atskirame pastate. Mat mūsų bendradarbis buvo toks Michailas Smirnovas, senos bajorų giminės atstovas. Jo prosenelė Smirnova-Rosset buvo garsi mecenatė, gyvenusi XVIII–XIX a., draugavusi su A. Puškinu, N. Gogoliu ir kitomis žymybėmis. Ta ponia turėjo ir gruziniško kraujo. Jos sūnus atvyko į Gruziją, tyrinėjo jos florą ir fauną, moksliniuose sluoksniuose pagarsėjo kaip Smirnovas Kaukazietis. Taigi mūsų bendradarbis ir buvo tų žymiųjų Smirnovų paskutinis įpėdinis. Prieš mirtį savo pastatą ir visą šeimininę mokslinių rinkinių kolekciją jis testamentu paliko Gruzijai, o konkrečiai – Vyriausiajai redakcinei kolegijai. Tai štai mūsų Literatūrinių ryšių skyrius ir buvo šiame pastate. Mums pavyko išsaugoti muziejų, jame įrengėme A. Puškino memorialą Tbilisyje. Kadangi muziejaus nebuvo galima liesti pagal Smirnovo testamento sąlygas, o muziejaus bendradarbiai mes ir buvome, tai kartu su visu pastatu išliko ir jame dirbęs kolektyvas.

Pasikvietėme prezidentą Z. Gamsachurdiją ir jam įrodėme, kad mūsų negalima liesti. Tai unikalus muziejus. Rusams nagai niežti, žiūrint į mūsų muziejaus ekspozitatus, nes A. Puškino muziejuje Maskvoje apskritai nėra memorialinių ekspozitų. O Tbilisyje turime XVIII a. aristokratų saloną beveik pirmąpildiu pavidalu. Maskviečiai visus tuos ekspozitatus norėjo pasiimti, tačiau kai prezidentas Z. Gamsachurdija mūsų muziejuje apsilankė, pamatė jame saugomas vertes, tai leido ir toliau šiame pastate pasilikti. Prezidentas pažadėjo padaryti viską, kad muziejus išliktų. Taip kartu su muziejumi išliko ir mūsų skyrius.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

ChI CHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms instituto mokslo darbuotojų vietoms užimti:

Metalų elektrochemijos skyriuje:

Mokslo darbuotojo

Cheminės kinetikos ir katalizės skyriuje:

Mokslo darbuotojo

Medžiagų struktūros skyriuje:

Mokslo darbuotojo

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopija, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, patvirtintas mokslo darbų sąrašą per pastaruosius 5 metus – priimami 2 savaites nuo konkurso paskelbimo spaudoje A. Goštauto g. 9, Vilnius, tel. (8–5) 261 85 16. Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti <http://www.chi.lt/>.

Direktorius

LIETUVOS SODININKYSTĖS IR DARŽININKYSTĖS INSTITUTAS

skelbia: priėmimą į biomedicinos mokslų srities agronomijos krypties augalininkystės, sodininkystės, augalų apsaugos ir fitopatologijos šakos (B 390) doktorantūrą.

Norintys stoti į doktorantūrą iki gruodžio 20 dienos LSDI Doktorantūros komisijos sekretoriui (Babta, Kauno raj., LT-4335) pateikia šiuos dokumentus:

- prašymą instituto direktoriaus vardu;
- gyvenimo aprašymą;
- magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
- dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- savo mokslinių darbų sąrašą bei jų kopijas, o jeigu tokių nėra, mokslinį referatą.

Pretendentus įvertins ir atrinks doktorantūros studijoms Doktorantūros komisija.

Direktorius

ALJANSO METINĖ KONFERENCIJĄ LYDĖJO SĖKMĖ

Infrastruktūros ir užsienio ryšių prorektorius prof. Algirdas Valiulis ir ALJANSO prezidentas dr. John Ryder aptaria bendradarbiavimo perspektyvas

2003 m. spalio 26–29 d. Vilniuje Tarptautinė organizacija Universitetų Aljansas už demokratiją (toliau – AUDEM) sukvieta į Vilnių virš šimto pranešėjų iš JAV, Baltijos šalių, Centrinės ir Pietryčių Europos, Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos ir kitų valstybių kalbėti apie tai, kas šandien aktualu visoms demokratijai puoselėjančioms šalims. AUDEM organizacija vienija daugiau nei 80 universitetų iš 18 valstybių, jai vadovauja bendra JAV ir Europos šalių universitetų taryba. Metinės konferencijos vieta kasmet pasirenkama vis kita valstybė. Vilnius šiemet buvo pasirinktas neatsitiktinai. Ekskursijų metu dalyviai žavėjosi mūsų sostinės istoriniu paveldu, švietimo, kultūros ir techninės pažangos deriniu. Prieš metus Rumunijoje vykusios konferencijos metu Vilniaus Gedimino technikos universitetas pristatė Lietuvą kaip potencialią šalį, galinčią priimti tarptautinius renginius. Džiaugiamės, jog nenuvylėme partnerių. Konferencijos atidarymas vyko Vilniaus Gedimino technikos universitete. Pagrindinės sesijos vyko *Reval Hotel Lietuva* viešbutyje.

Konferencijos tema šiemet buvo *Naujų aukštojo mokslo sistemų link*. Veikė sekcijos: Pedagogika ir technologija, Aukštasis mokslas ir demokratija, Matematika, tikslieji mokslai ir inžinerija, Pilietinė visuomenė, Studijų vertinimo mechanizmas ir standartai reformos požiūriu, Darbo rinkos problemos Baltijos šalyse, Aukštojo mokslo vadybos problemos, Tarptautinės iniciatyvos, Lietuva šiandien, Studentų studijos užsienyje, Tarptautinė komunikacija, Konsultavimas: problemos ir sprendimai, Humanitarinių mokslų problemos, Medicina ir sveika gyvensena, *Fulbright* programos apskritasis stalas, Europa: problemos ir sprendimai, Europos aukštasis mokslas ir Bolonija, Centrinė Azija, Apskritasis stalas – akademinis vientisumas: etika ir akademinė aplinka, Lyginamosios perspektyvos: Rytai ir Vakarai.

AUDEM taryba ir aljanso prezidentas dr. John Ryder itin palankiai įvertino konferencijos lietuviškąjį or-

ganizacinį komitetą ir jo indėlį į renginį bei pasidžiaugė sklandžiu visų tarnybų darbu. VGTU prof. habil. dr. A. V. Valiulis išskyrė šių metų naujoje konferencijoje – Studentų sekciją bei Diskusijų sekciją. Džiugino mokslininkų iš skirtingų valstybių giminingas požiūris į visuomenės demokratėjimo procesus. Buvo numatytos gairės naujam konferencijai. Palankiai įvertinta tai, jog vis dažniau pavyksta rasti bendrą vardiklį tarp Lietuvos ir kitų šalių ugdymo institucijų kaitos, žmogiškųjų resursų vadybos bei kitais aktualiais aspektais.

Aktualiausiai nuskambėjo A. V. Valiulio tekstas *Profesinės žinios ir verslumas: nauji darbavimų reikalavimai*. Šią kalbą logiškai pratęsė prof. habil. dr. A. V. Valiulio ir R. Ginevičiaus pranešimas *Žiniomis ir igūdžiais grindžiamo inžinerių ugdymo link*. Tarp įdomių pasisakymų iš Lietuvos aukštųjų mokyklų buvo Danguolės Rutkauskienės iš Kauno technologijos universiteto pranešimas *Technologijomis praturtintos studijos Lietuvoje*.

Daug atgarsių susilaukė Asta Radzevičienė, kalbėjusi tema *Žmogiškųjų išteklių ugdymas universitete: internacionalizavimo pamokos*. Diskusijų audrą sukėlė Irena Alperytė, pristatiusi tekstą *Studento reintegravimosi procesas sugrįžus po studijų JAV*. Ne mažiau įdomus buvo ir Natalijos Mažeikienės iš Šiaulių universiteto pranešimas *Pragmatizmo paradigma aukštajame moksle: pilietiškumas ir praktinis rengimas universitetuose*. Konferencijos dalyviams ypač nudžiugino renginio atradimas – LTU studentė Raminta Dereškevičiūtė, kalbėjusi apie demokratijos įtaką studento pasaulžiūrai.

Užsienio dalyvių pasisakymus, tarp kurių populiariausi ir karščiausiai diskutuoti buvo rumunų kolegų pranešimai, galėsime rasti kitamet išleistame 14-osios AUDEM konferencijos tekstų rinkinyje.

Kitamet konferenciją ketinama surengti Pečo mieste Vengrijoje.

Irena Alperytė

VGTU Verslo vadybos fakulteto doktorantė

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Taip teigia dr. Marius NARIS, XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos Simpoziumo Čikagoje mokslinės programos pirmininkas. Su juo ir kalbamės.

Simpoziume pirmą kartą išgirdo apie chemiją kalbant lietuviškai

Gerbiamasis Mariau, pirmą kartą esate tarp Simpoziumo organizatorių. Koks buvo Jūsų kelias į šias garbingas visuomenines pareigas? Kada apskritai pirmą kartą dalyvavote simpoziume bent kaip laisvasis klausytojas?

Gerai neatsimenu, kuris tai buvo simpoziumas, VIII ar IX, bet aš tada buvau studentas. Atėjau paklausti pranešimų, ir jie mane labai sudomino.

Jūsų atsakymas man truputį primena XII Simpoziumo tarybos pirmininko dr. Vytauto Naručio atsakymą, į tokį pat mano klausimą. Ar tik ne tame pačiame universitete su V. Naručiu mokėtės, gal kartu pradėjote lankytis ir Simpoziumo renginiuose?

Iš tiesų su Vytautu Naručiu mokėtės tame pačiame I. Lojolos universitete Čikagoje, tačiau ne tuo pačiu metu. Kai aš apsilankiau pirmą kartą viename iš simpoziumų, Vytautas jau buvo baigęs universitetą, įstojęs į doktorantūrą. Prisimenu, kaip patekau į chemijos sekciją ir pirmą kartą išgirdau lietuviškai kalbant apie chemiją. Dabar negalėčiau pasakyti, kas skaitė tą pranešimą, bet man padarė didelį įspūdį. Tuo metu nežinojau paprasčiausių lietuviškų chemijos terminų, tokių kaip *azotas, deguonis, anglies dvideginis*. Labai parūpo sužinoti, kaip tie lietuviški chemijos terminai skamba. Gaila, bet juos iš lietuvių kalbos man teko versti į anglų kalbą, nes pavadinimai nieko nesakė.

Simpoziumai suartina labiau ir už universitetą

Sprendžiant iš to, kad studijavote I. Lojolos universitete Čikagoje, Jūsų tėvai tikriausiai buvo giliai tikintys katalikai?

Ne visai taip. I. Lojolos universitetas yra privatus, ir tai, kad priklauso tėvams jėzuitams, ne itin daug ką reiškia. Jėzuitai tik tvarko universitetą ir nustato šokias tokias jo veiklos gaires. Pusė visų studijų turi atitikti bendras nuostatas, o kita pusė – skirtos specialybės programoms, kurios priimtos Amerikos universitetuose. Taip yra ir De Paul arba protestantų išlaikomuose universitetuose, todėl iš pavadinimo kartais nėra paprasta spręsti apie universitetą.

Amerikoje studijuodamas istoriją turi šiek tiek pasimokyti ir tikslųjų mokslų, jei studijuoji chemiją – teks pasimokyti ir filosofijos. Tuo saviti privatus Amerikos universitetai.

Kaip toliau klostėsi paties studijų reikalai?

I. Lojolos universitete įgijęs bakalauro diplomą, tęsiau studijas Šiaurės Iliinojaus universitete, kur gavau magistro mokslinį laipsnį. O daktaro disertaciją iš analitinės chemijos srities apsigyniau Hiustono universitete. Dabar dirbu chemijos

LIETUVOJE PRIPAŽINIMO GALIMA PASIEKTI ANKSCIAU, NEI AMERIKOJE

Posėdžiauja XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo taryba

įmonėje *EBBOTT Laboratory*. Joje dirba ir šio Simpoziumo Tarybos pirmininkas Vytautas Narutis. Mūsų bendrovė yra viena didžiausių vaistų gamintojų Amerikoje.

Kai mokėtės Šiaurės Iliinojaus universitete, Inžinerijos ir technologijos mokslų fakulteto dekanu buvo prof. Romualdas Kašuba. Ar studijuodamas jį pažinojote?

Ne, nes studijavau Chemijos fakultete. Su prof. R. Kašuba susipažinau daug vėliau, jau baigęs universitetą. Man regis, tai įvyko Vilniuje 2000 m., kai vyko XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas.

Vadinasi, simpoziumai mūsų tautiečius suartina labiau, nei, pavyzdžiui, studijos viename universitete.

Tiesa, prof. R. Kašuba apie mane buvo girdėjęs, nes yra mano tėvų draugas. Jie bendrauja.

Susipažino šokdami

Būtų įdomu sužinoti daugiau apie paties tėvus.

Mano tėvas – Pranas Naris yra inžinierius. Mama – Gintra Babickaitė-Narienė.

Tarpukaryje Lietuvoje garsėjęs literatas Petras Babickas, artėjant karo pabaigai pasitraukęs į Vakarų ir apsigyvenęs Brazilijoje – ne mamytės giminė?

Tai mamos dėdė. Tik prieš kelias savaites mama grįžo iš Lietuvos, Kaune šį gegužį buvo minimos Petro Babicko šimtosios gimimo metinės. Mama iš Čikagos į Kauną nuvežė ir kai kuriuos P. Babicko asmeninius daiktus.

Vadinasi, per mamą esate susijęs su įdomaus likimo žmogumi, kuris tarpukario Lietuvos kultūroje paliko gana ryškų pėdsaką. Dabar lyg ir pats savo giminėje tęsiate visuomenininko tradiciją.

Nežinau, ar čia galima kalbėti apie kokį nors jausmą ar pareigą. Norint visą tai išnagrinėti, reiktų ne-

mažai laiko. Šiandien mes gal net nežinome, kodėl elgiamės taip, o ne kitaip. Lemonte, o prieš tai Market Parke, vyko mūsų gyvenimas. Čia augome, susitikdavome šeštadieninėse mokyklose, šokome lietuviškų tautinių šokių būreliuose. Laiką leisdavome kartu su kitais lietuviais – buvo malonu. Sukūrė šeimas vėl susieiname su tais pačiais draugais ir pažįstamais.

O kas paties žmona?

Ji lietuvaitė, atvykusi iš Lietuvos prieš kokius 12 metų. Čikagoje kaip tik buvo rengiamasi tautinių šokių šventei. Kadangi šoku tautinius šokius, o mano būsimoji žmona Dalia atėjo į tą pačią šokių grupę, tai bei šokdami ir susipažinome. Dabar turime septynerių metų sūnų Mantą ir šešerių dukterį Vaidą.

Gal pavyks surengti vaizdo konferenciją

Ar šis XII simpoziumas suteikė bent kiek gyvumo pirmiausia Čikagos lietuviams?

Kiek galiu spręsti iš pirmųjų Simpoziumo dienų, žmonės čia yra labai patenkinti, jau yra užmegztas ir šioks toks kontaktas tarp išeivijos ir Lietuvos.

Man patiko Architektūros sekcijoje dalyvavęs archit. Algis Bublys, kuris JAV gerai žinomas. Po sekcijoje vykusių diskusijų Algiiui Bublui pasiūlyta atvykti į Lietuvą, kur jis tikriausiai susilauks universitetinės aplinkos žmonių dėmesio.

Į vieną reikalą ir aš pats esu įveltas. Į Simpoziumą norėjo atvykti Matematikos ir informatikos instituto Optimizavimo skyriaus vadovas, Kauo technologijos universiteto profesorius Jonas Mockus, bet dėl finansinių priežasčių jam nepavyko. Aš pasiūliau surengti vaizdo konferenciją. Kadangi laiko skirtumas tarp Lietuvos ir JAV yra 7 valandos, tai tokią vaizdo konferenciją surengti įmanoma.

Bet Pasaulio lietuvių centre Lemonte kol kas nėra techninių tokių vaizdo konferencijų galimybių.

Tačiau ir kiti lietuviai susidomėjo, pradėjo svarstyti, ką reiktų padaryti, norint įgyvendinti tokią vaizdo konferencijos galimybę. Yra įvairių fondų, pagaliau būtų galima pradėti lėšų rinkimo vajų – viską galima padaryti.

Kadangi Pasaulio lietuvių centre veikia šeštadieninė mokykla, tai iš Lietuvos tikriausiai būtų galima transliuoti lietuvių kalbos ir literatūros, Lietuvos istorijos ir kitų dalykų kursus.

Amerikos lietuvių bendruomenė sprendžia nemažai įvairių klausimų su Lietuvos Respublikos Seimu. Jeigu turėtume tokią vaizdo konferencijų galimybę, tai daugelį klausimų būtų galima spręsti nevykstant vieniems pas kitus.

Geltoni kaspiniai ant medžių

Minėjote tik gerus dalykus. O kokius trūkumus pastebite Simpoziumo veikloje?

Mano žinia, jog didžiausias trūkumas – tai lankytojų skaičius, kuris galėtų būti didesnis. Šiaip ar taip, bet Simpoziumo renginiai vyksta dieną, todėl dirbantys į tuos renginius atvykti negali. Atvažiuoja tik vyresnio amžiaus žmonės, o mes labai norėtume matyti ir jaunesnius veidus. Juos pamatysime savaitgalio renginiuose, bet tai per mažai laiko visiems Simpoziumo renginiams.

Ar pastebite didelių skirtumų tarp dabar atvykusių iš Lietuvos ir Amerikos lietuvių?

Iš Lietuvos atvyko labai gerų įvairių sričių profesionalų. Tačiau man labai malonu pamatyti ir jaunus žmones, kurie taip pat labai profesionalūs. Mano amžiaus amerikiečiai yra geri savo srities žinovai, bet Amerikos kultūroje norint sulaukti

pripažinimo, reikia sulaukti 50–60 metų. Man atrodo, kad Lietuvoje tokią pripažinimą galima pasiekti būnant daug jaunesnio amžiaus.

Štai tokį didelį skirtumą matau tarp Amerikos ir Lietuvos lietuvių. Mes pastebime, kad Lietuvoje to paties amžiaus, kaip ir mes, lietuviai daro daug reikšmingesnius ir gilesnius darbus.

Ko gero, nedažnai apie tai Lietuvoje susimąstome. Ši mintis tikriausiai paglostys mūsų lietuvių Tėvynėje savimeilę. Ko pirmiausia turėtume pasimokyti iš Amerikos lietuvių?

Lietuvos problemos siejasi su Europos Sąjunga. Amerikos lietuviams politika nėra tokia svarbi, kaip Tėvynėje gyvenantiems lietuviams. Neturime didesnių ekonominių, taip pat ir politinio pobūdžio bėdų. Gerai sugyvename su kaimyninėmis valstybėmis, todėl net karas Irake mūsų taip smarkiai kiekvieno asmeniškai nepaliečia. Vieną kitą šeimą karas paliečia ir asmeniškai, bet ne visus.

Savotiškas paradoksas: valstybė kariauja, bet ant jos piliečių pečių karo našta neužkraunama. Vis dėlto važiuodami per Ameriką ant daugelio medžių, tvorų matome iškabintus geltonus kaspinius.

Tai solidarumo su Amerikos kariais ženklas. Prezidento Džimio Karterio laikais, kai Iranas sulaukė apie 200 Amerikos belaisvių, Amerikoje kilo tradicija: medžio kamienus apjuosti geltonais kaspiniais. Taip amerikiečiai išreiškė savo užuojautą ir solidarumą nelaisvėje kalinamiems JAV kariams. Ir dabar tie kaspiniai reiškia Amerikos karių palaikymą. Ar ką nors simbolizuoja būtent geltona spalva, negaliu atsakyti.

Ar iš lietuvių bendruomenės jaunuolių niekas nėra pakliuvęs kariuti į Iraką?

Aš nežinau nė vieno.

Nukelta į 16 p.

naujame tūkstantmetyje (1)

Kad Tėvynėje žmogui būtų geriau nei svetur (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 20

Tešame pokalbį su Socialinių tyrimų instituto direktoriumi, Stratifikacijos skyriaus vadovu prof. Arvydu Virgilijumi MATULIONIU, XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviu.

Kas svarbiausia socialinėje politikoje

JAV labai daug iš Lietuvos išvykusių biotechnologų, biochemikų, net medikų. Jie ten tobulinasi, kai kurie turi nuolatinį darbą įvairiose įmonėse. Tačiau humanitarų ir socialinių mokslų atstovų paslaugoms tokios paklausos nėra. Kaip šį faktą vertinate?

Amerika gali sau leisti pirkti geriausias. Vadinasi, tų pamintų sričių specialistus Lietuva tikrai nebloggeriausiai parengia.

Sunku suprasti, kodėl tų sričių jaunimas niurzga prieš vyresniąją kartą? Juk iš tų „prastų“, „nemodernių“ profesorių jie gavo žinių pradmenis ir net bagažą, kuris juos ir išvedė į tarptautinius mokslo vandenis. Gera ar bloga buvo ta tarybinė aukštojo mokslo sistema, bet pagarbos pirmtakams, savo profesoriams, išmokė. Dabartinėje kartoje pasigendu būtent šių moralinių kategorijų – pagarbos pirmtakams, tėvams, mokytojams, dėstytojams. Įsivyravęs revoliucinis liberalizmas, kurį pavadinčiau ta pačia bolševizmo atmaina tik laisvos rinkos sąlygomis.

Nematau pagrindo mūsų jauniems žmonėms būti patenkintiems, nes kiek jie Lietuvoje gauna už savo darbą? Štai kad ir mūsų medikai. Mano žmona Audronė, aukščiausios kvalifikacijos psichiatrė, į rankas gauna 850 litų. Išėjusi į pensiją ji gaus 300 litų. Ar tai normalu? Aš manau, kad ne.

Man didelį įspūdį padarė Taivanas, nusprendęs susigrąžinti savo geriausias mokslininkus iš JAV. Tai fenomenalus tos valstybės sprendimas.

Taivanas gali sau leisti susigrąžinti geriausias mokslininkus, nes turi iš ko jiems mokėti gerus atlyginimus, gali sudaryti tiems mokslininkams nepakenčiamas, bet geras darbo sąlygas.

Kai būsime Europos Sąjungoje, pradės veikti bendri ekonominio gyvenimo mechanizmai, ir mums teks gyventi pagal visai kitas žaidimo taisykles. Valstybė negalės toliau ignoruoti mūsų mokslininkų padėties. Tą padėti šiuo metu galima pavadinti, atsiprašau, ubagiška. Žinoma, jeigu Lietuva norės išlikti valstybė. Iš šalies pradėjus bėgti protams, gali nieko nebelikti.

Pradės? Jie bėga seniausiais ir kiek įmanydami. Tik tai mažai ką jaudina. Man net atrodo, kad valdžia tyliai tuo net patenkinta, nes išvykusieji kartu išsiveža ir savo problemas. Nėra žmogaus – nėra problemos...

Tačiau bėga tik iš kai kurių sričių, bet ne visų.

Bėga neturintys darbo, žmonės be kvalifikacijos, nematantys perspektyvų savo šalyje. Neįtaigi tai nėra didžiulė socialinė problema?

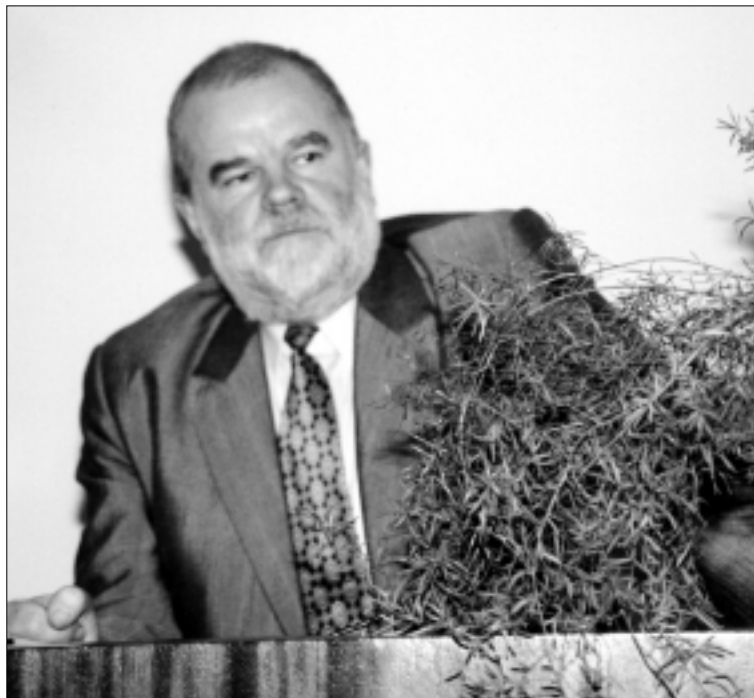
Esame pereinamojo laikotarpio šalis, kuri neturi galimybių įdarbinti savo gyventojų. Tada geriau tegu bėga į Vakarų ir normaliai ten kurį laiką pragyvena, negu kad čia taptų deklasuotais elementais, išklimptų į alkoholizmo liūną ar panašiai.

Pateiksiu pavyzdį iš savo gimnaitės gyvenimo. Dvejus metus mokėsi Vytauto Didžiojo universitete, išėjo akademinis atostogų, išvyko į Airiją, treči metai dirba bare padavėja. Labai sunkus darbas, bet praėjusiais metais galėjo sau leisti mėnesį atstogauti Pietų Afrikoje, o šiais metais motinai ir seseriai parūpino dviejų savaitių atostogas Kanarų salose.

amerikiečių, antrą iš prancūzų, o trečią iš vokiečių, tai gauname tokią maišalynę, kad paskui sunkiai patys besušgaudome. Be to, tie modeliai kitose šalyse buvo įgyvendinami prieš dešimtį ar daugiau metų: o sąlygos keičiasi, vadinasi, mūsų žmonėms peršame vakarykštę dieną.

Būtų idealu, jeigu galėtume gyventi ir veikti pagal rytdienos mastelį ir labai nesižvalgant į praeitį. Tik kas tie protingieji ir neklystantieji pranašai, kuriais galima pasikliauti, kurie žino, kaip visa toliau plėtosis? O gal socialiniuose moksluose jau visiems laikams atsisveikinta su bandymų ir klaidų metodu ir savo tyrinėjimuose bei visoje veikloje jau galite remtis tiksliais ir griežtais kriterijais?

Mūsų komandos narių skaityti pranešimai Simpoziume man teikia vilties, jog bus kam pakeisti vyresni-

Profesorius Arvydas Matulionis

Taigi net išvykusi iš Lietuvos mergina nenutraukė ryšių su Lietuva, savo šeima. Neabejoju, kad ji sugrįš. Nereikia dramatiizuoti padėties, nes tai pats blogiausias dalykas. Visada reikia vertinti konkrečius atvejus, kokioms konkrečioms grupėms svarbu padėti pirmiausia. Blogiausia, jei griebiamasi, kai šaukštai po pietų, o traukinys nuvažiuoja.

Svarbiausias socialinės politikos dalykas – tai sudaryti žmogui galimybės tada, kai jam to reikia, o ne tada, kai jau vėlu. Daug žmonių, palikusių Lietuvą, supranta, jog vis vienai jiems čia bus geriausia ir ateityje reikės grįžti. Su ta nuostata jie ir gyvena.

Verslininkas Suomijoje ir Lietuvoje. Ar apie tą patį kalbame?

Kartais galima išgirsti, jog valstybės įtvirtinimo darbe, socialinėje veikloje nėra ko išradinėti dviračio: pasaulyje viskas išrasta, tad reikia tik perimti gerą patirtį, veiklos modelius ir pagal juos veikti.

Kai griebiamė vieną modelį iš

ajā sociologų kartą. Ateis, jau ateina, moderniai mąstantys žmonės – pats gyvenimas verčia ateiti naujas jėgas. Moksle juk taip pat yra rinka, norime mes to ar nelabai. Daugybės naujų temų tenka imtis mūsų tyrėjams: skurdo, nedarbo, emigracijos klausimų, net ir tokia mums kol kas egzotiška tema kaip sportas ir seksas taip pat laukia tyrinėtojų. Beje, kitose šalyse labai rimtai tyrinėjama.

Štai suomiai dabar turi išdirbę ir naudoja stratifikacinį modelį verslininkų veiklos tyrinėjimui. Bet ar galime jų modelį perimti ir pritaikyti Lietuvoje? Nelabai, nes verslininkas Suomijoje ir Lietuvoje – ne visai sutampantys dalykai.

Apie Simpoziumų naudą

Ganėtinai didelė dalyvių grupė iš Lietuvos šiais metais dalyvavo XII simpoziumo renginiuose. Ar ne per didelė prabanga Lietuvai?

Iš pradžių man taip pat buvo kilusių abejonių, nes laikotarpis labai įtemptas – egzaminai, institutui reikia „pramušinėti“ lėšų ir daugybę kitų rūpesčių. Išplėsti iš savo kasdienybės visą savaitę, tai ir tam tikra auka, ypač

Meninis ir architektūrinis Čikagos akcentas

kai žinai, jog Amerikos bent kiek plačiau nepamatysi, nes teks suktis Simpoziumo renginiuose. Po tiek valandų skrydžio ne kažin kokia ir žmogaus fizinė savijauta. Vis dėlto dabar grįžtu patenkintas. Mat mūsų Lietuvoje rengiamos konferencijos – labai specializuoti renginiai, bendraujame tik su savo srities žmonėmis. O Simpoziume susitikome ir galėjome bendrauti su daug įvairesniais žmonėmis, labai skirtingų profesijų ir veiklos sričių atstovais. Man labai naudingi pažintinė prasme buvo plenariniai posėdžiai, per kuriuos klausėmės politologų, niekais nenuėjo ir darbas sekcijose.

Kontaktai su išeivija padeda suvokti, kad jau mums tenka jiems padėti išlaikyti lietuviybę. Minėjau, kad gyvenau JAV lietuvių šeimoje. Vyresnės dukters kalba lietuviškai, o jaunesnis trisdešimtmetis sūnus net su motina laiks nuo laiko jau šneka angliškai. Anūikai moka tik angliškai. Šis santykis su išeivija, jų gyvenimo ir problemų pažinimas mums taip pat yra labai svarbus.

Mano senelis, motinos tėvas, į JAV emigravo XX a. pradžioje. Mus skyrė tik viena karta, bet aš jo niekada nemačiau. Jis buvo siuvėjas, pradėjo nuo anglų kalbos mokymosi, paskui specializavosi siūdamas vyriškas kelnes. Vėliau jo pirmoji žmona grįžo į Lietuvą, nes jai netiko klimatas, o senelis liko Amerikoje. Tad ir mano giminėje buvo žmonių, kuriems emigracija buvo gyvenimo realybė, kurią jie patys išgyveno.

Teko išgirsti ir tokių nuomonių, kad trečiosios emigracijos bangos atvykėliai nebesusišneka su antrosios bangos atstovais, t. y. pokario metais atvykusiais į JAV. Kaltas ne kalbos barjeras, bet didžiulis tų žmonių skirtumas, nes vieni kitiems neįdomūs. Gal ta antroji banga ir norėtų tą bendrą kalbą rasti, bet naujai atvykusieji kartais išsivaizduoja esą pranašesni, modernesni.

Ta atvykusiųjų karta neabejotinai modernesnė, kai kuriais atžvil-

giais gal ir gudresnė. Iš pačių Amerikos lietuvių man teko išgirsti, jog jie, tų skirtingų emigracijos bangų atstovai, nenori tarpusavyje bendrauti. Žinoma, kiekvienu atveju reiktų žvelgti individualiai, vertinti motyvaciją. Tie, kurie išvyko tik gėnami materialinių paskatų, į Lietuvą gali jau nebeatsisukti. Išvykę tik truputį užsidirbti – vėl kita mūsų tautiečių kategorija. Per baigiamąjį vakarą teko kalbėtis su ten dirbančiomis mergaitėmis padavėjomis. Jos dirba tik sekmadieniais, labai sunkiai. Uždirba nedaug, nes niekas pinigais nesišvaisto net Amerikoje. Bet tų merginų tikslai kiti: kažkiek susitaupyti ir grįžti į Lietuvą. Antra vertus, pasikeitęs lito ir dolerio santykis daugeliui užkerta kelią grįžti, nes finansiškai patirtų didelį nuostolį.

Išnovyti jaunus daktarus kaip klasę?

Išvijoje vykusių ir vykstančių procesų tyrimai – tai nearti, neakėti dirvonai socialinių mokslų atstovams?

Kai kas daroma. Jau minėjau mūsų instituto Demografinių tyrimų centro vyriausiosios mokslinės bendradarbės Audros Sipavičienės migracijos problemų tyrinėjimus. Beje, kartu su A. Sipavičiene teko opnuoti Vytauto Didžiojo universitete dirbančios socialinį darbą Daivos Kuzmickaitės disertacijai. Ji kaip tik tiria lietuviškąją emigraciją. Teko „papešioti“ disertantę dėl duomenų atrankos, nors suprantame, jog tą atranką padaryti labai sudėtinga. Nelegalią migraciją labai sunku fiksuoti, ligi šiol tikslų duomenų nėra. Vertinimo ribos labai plačios, manoma, kad JAV yra nuo 200 iki 300 tūkst. išvykėlių iš Lietuvos per pastarąjį Nepriklausomybės laikotarpį.

Beje, turėčiau pastebėti, kad Lietuvoje griežtesni reikalavimai disertacijoms. Į daugelį dalykų, kurie mums atrodo labai svarbūs,

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis naujame tūkstantmetyje (11)

Atkelta iš 14 p.

Simpoziumų ateitis priklausys nuo to, kaip pavyks Lietuvoje

Baigsis XII Simpoziumas. Kas toliau?

Esu tikras, kad Simpoziumai liks gyvuoti. 2005 m. XIII simpoziumą organizuos Lietuva ir nuo to, kaip ten pasiseks, priklausys, ar simpoziumai grįš į JAV. Esama įvairių nuomonių ir pasiūlymų. Kai kas mano, kad vertėtų rengti mažesnio masto simpoziumus.

Nė vienas mano kalbintas žmogus nėra pasakęs, kad simpoziumai nereikalingi, tiesa, kai kurie pareiškia tam tikrų išlygų. Kas labiau vargina išeivijos lietuvius – finansinių išteklių stoka, o gal amžinai visiems trūksta laiko?

Organizaciniame darbe labai padeda internetas. Aš net neįsivaizduoju, kaip šį darbą buvo galima atlikti prieš 10 metų. Taigi šiandien svarbiausi sunkumai kyla ne dėl komunikacijos, bet dėl finansinių išteklių, organizacinių rūpesčių ir panašiai. Visa čia naudojama technika nuomojama, lygiai kaip ir transportas, kainuoja taip pat ir apgyvendinimas. Visos tos išlaidos mus gerokai stabdo. Atvykusieji iš Lietuvos nustemba, kodėl toks didelis registracijos mokestis? Vis dėlto, lyginant su kitų tarptautinių konferencijų mokesčiais, mūsų prašomas

inašas yra labai nedidelis.

Man būtų sunku atsakyti, kaip visus šiuos sunkumus būtų galima įveikti. Vienas iš būdų – daryti mažesnio masto simpoziumus, kviešti mažiau dalyvių, kviešti pasisakyti labai konkrečiomis temomis. Bet ar iš to bus didesnė nauda, ką iš viso to gaus visuomenė? Organizuodami simpoziumus vis dėlto pirmiausia turėtume galvoti apie visuomenę. Gal ateityje įgiję vaizdo konferencijos įrangą simpoziumus galėsime rengti elektronine forma, bendrausime per atstumą vaizdo konferencijose? Yra apie ką pagalvoti.

Suprantu, kad naujų idėjų tikėtis iš naujų technologijų, taip pat ir iš Lietuvoje 2005 m. vyksiančio XIII simpoziumo?

Visiškai teisingai.

Šia daug žadančia, tikėjime, optimistine gaida ir baigsime šį pokalbį. Simpoziumas tęsiasi, tad tikiuosi Jus dar pakalbinti. Ačiū.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOJE PRIPAŽINIMO GALIMA PASIEKTI ANKSČIAU, NEI AMERIKOJE

XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo organizacinio komiteto pirmininkas Leonas Narbutis, Tarybos pirmininkas Vytautas Narutis ir programos komiteto pirmininkas Marius Naris

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Atkelta iš 15 p.

JAV paprasčiausiai nekreipiama dėmesio.

Tačiau nuolat girdžiu, kad Lietuvoje disertacijos prastėja, nes ir reikalavimai mažėja, todėl siūloma juos sugriežinti. Kaip visa tai suprasti?

Visko yra Lietuvoje. Pasitaiko prastesnių disertacijų ir tarp sociologų. Vis dėlto reiktų rasti aukso vidurį ir nenuieiti latvių keliu. Latviai panaikino habilituoto daktaro mokslo laipsnį, užtat labai pakėlė, taip sugriežtino reikalavimus daktaro laipsniui gauti, kad per nepriklausomybės laikotarpį pačioje Latvijoje sociologijos srities daktaro disertacijos jau nebeginamos, kadangi beveik neįmanoma visų reikalavimų išpildyti. Štai kad ir toks reikalavimas doktorantui: norintis ginti disertaciją turi pateikti išspausdintus penkis straipsnius ISI žurnaluose. Nežinau, koks doktorantas gali tokią sąlygą išpildyti. Todėl keli latviai disertacijas gynėsi Lietuvoje.

Kaip ekspertuojami kaimynai latviai

Jeigu jau prakalbome apie kaimynus, tai ką galite pasakyti apie savo ekspertinę veiklą Latvijoje?

Latviai daro tarptautines ekspertizes, ir norintys rengti kurios nors srities specialistus turi gauti licenciją. Taip latviai bando išvengti subjektyvumo vertinant. Taip ne tik humanitariniuose ir socialiniuose, bet visuose moksluose. Yra sudaryta ekspertų grupė, į kurią įeina kaimyninių šalių – Estijos, Lietuvos, Skandinavijos šalių, Vokietijos, Prancūzijos – mokslininkai. Ekspertuojama šitaip. Pateikiama visa medžiaga apie konkrečios specialybės rengimą: studijų programos, žinios apie dėstytojus ir jų gyvenimo bei mokslinės veiklos aprašymas, literatūra, materialinė bazė. Susipažinęs su pa-

Kad Tėvynėje žmogui būtų geriau nei svetur (2)

Simpoziume kolegų pranešimų klausosi direktoriai: Socialinių tyrimų instituto – prof. Arvydas Matulionis, Lietuvos istorijos instituto – habil. dr. Alvydas Nikžentaitis

teikta medžiaga paprastai kalbuosi su studentais ir dėstytojais. Pasakui bandome vertinti. Esant normaliam vertinimui licencija išduodama šešeriems metams. Pastebėjus trūkumą, kurie gali būti ištaisyti, duodama licencija dvejiems metams. Blogiausias atvejis, kai tenka siūlyti tos specialybės rengimo nevirtinti. Žinoma, sprendimą pri-

ima patys latviai – Latvijos mokslo taryboje. Ten yra specialus padalinys, kuriame licencijuojamos visos specialybės, atsižvelgus į ekspertų nuomonę. Komandoje 4–5 ekspertai ir jų vertinimai teikia šoki toki objektyvumą.

Kaip vertinate šį latvių pasirinktą kelią?

Vienaip ar kitaip visi žino, kad

yra stebimi, tad tenka palaikyti savo „formą“, o jeigu jos neturi, privalai pasiekti.

Pastangas kartais būtina sujungti

Humanitarai ir socialinių mokslų atstovai skundžiasi, kad iš jų reikalaujama straipsnių, ir dar išspausdintų ISI žurnaluose, nors ne straipsniai yra šių mokslų atstovų svarbiausias mokslinio darbo rodiklis.

Straipsnyje, kad ir koks geras jis būtų, galima tik iškelti problemą, o ją išgvildinti, susisteminti mūsų sričių mokslininkas gali tik monografijoje. Lyginant su kitais mokslo institutais ir aukštosiomis mokyklomis šiemetams buvome gavę nemažai pinigų, tačiau monografijų leidybai tik 13,9 tūkst. litų. Buvome numatę leisti keturias monografijas. Ar reikia sakyti, kokia tai juokinga suma. Teks ieškoti rėmėjų.

Kiek dabartiniai rėmėjai suinteresuoti paremti ne gražuolių konkursus, visokius abejotinos vertės šou, o būtent mokslininkų kūrybą?

Pasitaiko gerų pavyzdžių. Štai Kultūros ir meno instituto kolegei dailininkei Jolitai Mulevičiūtei 2001 m. pavyko išleisti puikią iliustruotą monografiją *Modernizmo link. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*. Puikiai iliustruotas veikalas, o juk knygos išvaizda taip pat turi didelę reikšmę.

Kodėl Socialinių tyrimų institutui nesikooperuoti su Vilniaus dailės akademijos leidykla, kuri išleidžia išties labai turiningas ir aukštos me-

ninės kokybės knygas?

Tai iš dalies ir daroma. Man dar dirbant Kultūros ir meno institute buvome pasirašę trišalę bendradarbiavimo sutartį su Vilniaus dailės akademija bei Lietuvos muzikos akademija. Pirmoje pokalbio dalyje buvau užsiminęs, kad Socialinių tyrimų institutas siūlo burtis visiems šalies socialinių mokslų atstovams rengiant pranešimą apie Lietuvos ekonominę ir socialinę padėtį pradinio integracijos į Europos Sąjungą etapu. Jau gavome Vilniaus, Kauno technologijos, Klaipėdos, Lietuvos teisės universitetų sutikimą sujungti visas geriausias Lietuvos socialinių mokslų pajėgas ir atlikti išties reikšmingą darbą.

Gaila, kad į šį darbą neįtraukti išeivijos mokslininkai. Kaip Jums atrodo, ar gerai jie informuoti apie Lietuvoje vykstančius procesus?

Vienas Amerikos lietuvis man pasiskundė, kad Lietuvos spauda nėra informatyvi, nes labai angažuota, tarnauja vienoms ar kitoms ekonominėms grupuotėms. Tad jau vien dėl to Simpoziumas buvo nadingas, nes jame buvo gvildinami tokie dalykai, kurie Amerikos lietuvių ligi šiol buvo vertinami kitaip, negu mes patys vertinome. Po Simpoziumo renginių ir diskusijų mūsų tautiečiai galėjo susidaryti platesnį išpūdį ir gilesnį vaizdą. Deja, turiu pripažinti, jog mūsų tautiečiai gana gana didelę dalį abejotinos informacijos.

Ir būtent iš pačios Lietuvos spaudos?

Didelė dalis Amerikos lietuvių neskaito mūsų spaudos, o išeivijos spauda taip pat nepajėgi atspindėti visų sudėtingų Lietuvoje vykstančių procesų. Gaila, bet Lietuvos spaudoje šiuo metu vyrauja ne esminiai įvykiai, ne ekonominių ar politinių procesų analizė, o kasdienio gyvenimo smulkmenos. Deja.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Ką skatina globalizacijos iššūkiai?

Globalizacijos iššūkiai vakariečius ir rytiečius skatina labiau pažinti, suprasti vieniems kitus ir suartėti. O Lietuvos mokslininkus bei menininkus – labiau susitelkti ir dar sąmoningiau atsiverti toms teigiamoms permainoms, kurios gausina kultūrinius (kūrybinius) ir idėjinius (metodologinius) mainus. Tuotarp akivaizdu, kad Rytų ir Vakarų sąveikos persmelkia visas mūsų materijaus ir dvasinio gyvenimo sritis bei jų plotmes. Į Europą plūsta ne tik Rytuose pagamintos prekės, bet ir filosofija, religijos, meniniai stiliai, gyvenimo būdas. Čia pat išryškėja (kartais – slepiasi) įvairios daugialypės (sinkretiškos) Rytų kultūros profanacijos. Tampa svarbu mokliškai apibrėžti bei apibūdinti tas Rytų ir Vakarų sąveikas, jų perspektyvas ir grėsmes, kurias įprasta vadinti, pavyzdžiui, kosmopolitizmo baubu.

Tačiau talentingos komparatyvistinės Rytų ir Vakarų studijos ir jaunųjų orientalistų (o jų dar nėra per daug) darbai liudija, jog, pasitelkus kontekstinę kultūrų analizę, mūsų kultūros filosofijos, kultūros istorijos ir menotyros baruose galima daug ir vaisingai (ne bergždžiai) dirbti. Visgi ką nors nesavikritiškai mėgdžioti ir su kuo nors tapatintis – tai nebrandžių (savęs nesuvokusių) kultūrų požymis. Visai kas kita – kūrybingos sąveikos ir transformacijos bei pamokos. *Mokslo Lietuvos* skaitytojai turėjo gerą progą (ir pamoką) apie tai pamąstyti, susipažinę (žr. *ML* 2002, Nr. 11–12) su prof. Antano Andrijausko knygu *Grožis ir menas, Lyginamoji civilizacijų idėjų istorija, Tradicinė japonų estetika* paraštelėmis, pasmalsavę ir apie intelektualinį bei kūrybinį jų autoriaus gyvenimą, kūrybines stažuotes ir keliones bei jo mokytojus – profesorius N. Konradą, A. Losevą, V. Asmusą ir kitus orientalistikos ir antikinės estetikos korifėjus. Tos mintys ir knygos (studijos) buvo įstabi preliudija, o ir tas fundamentas, ant kurio štai kilo ir skleidėsi ketvirtoji mokslinė konferencija *RYTAI – VAKARAI: RYTŲ ĮTAKOS*, įvykusi Vilniuje spalio 9–10 d.

Konferenciją organizavo Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno instituto komparatyvistinių studijų skyrius (vadovas prof. A. Andrijauskas) bei Vilniaus universiteto orien-

RYTAI – VAKARAI: SĄMONINGUMO BUDIMAS

Ketvirtoji komparatyvistinių kultūros studijų konferencija

talistikos centras (vadovas Vytis Vidūnas).

Aktyviausi ir išstvermingiausi klausytojai išgirdo kone 40 pranešimų. Tai buvo tikra intelekto ir sielos šventė. Aišku, padrašinanti toną jauniems mokslininkams ir menininkams davė pasaulinio garso mokslininkas, Toliokų universiteto profesorius, japonas Hidemichi Tanaka, mūsų profesoriai A. Andrijauskas, B. Kuzmickas, V. Kubilius, doc. St. Juknevičius ir dr. V. Rubavičius.

Skiriamės požiūriu į darbą

Prof. H. Tanaka sutiko pasidalinti savo mintimis apie tai, kuo skiriasi Vakarų ir Rytų žmogus (japonas), su *Mokslo Lietuvos* skaitytojais. Panašūs esame savo sinkretinių kultūrų refleksijomis, kurių neretai mes, lietuviai, pristingam.

Prof. H. Tanaka teigia, kad Vakarų ir Rytų žmogus skiriasi pirmiausia požiūriu į darbą. Rytų žmogui darbas yra labai svarbus. Jie dirba labai daug ir sunkiai, bet jiems patinka dirbti – drauge ir po vieną. Dirbama noriai, iš širdies, su džiaugsmu, nes darbas yra japono esmė, jo gyvenimo būdas. Darbas netrukdo džiaugtis gyvenimu. Viena darbštumo priežasčių – ekonomikos suklestėjimas Japonijoje. O europiečiai šio jausmo nesupranta, jie rytiečius vadina darboholikais, nes darbas mums neretai yra nemaloni prievolė, tik būdas uždirbti pinigų. Mums nepatinka būti spaudžiamais. Daug dirbantys žmonės Europoje yra pervargę, jie neturi laiko svajoti, skaityti, linksmintis.

Dar vienas bruožas, kuo rytiečiai skiriasi nuo vakariečių – nekalbumas, ramumas, vidinis susikauptimas. Europiečiams patinka daug kalbėti, viską suvokti logiškai, aiškintis iki galo, o japonai – suvokti daiktus ir reiškinius asmeniškai, intuityviai. Kad suvoktų esmę, jam užtenka užuominos ar detalės. Ja-

Rytų ir Vakarų lyginamųjų civilizacijų specialistai: japonas prof. Hidemichi Tanaka ir prof. Antanas Andrijauskas

ponas moka išgirsti tai, kas nepasakyta, gėrisi tuo, kas nematoma. Jam labai svarbi gamta, kuri yra neatskiriama žmogaus, jo gyvenimo dalis. Grožis ir natūralumas, paprastumas – tolygios sąvokos. Mes grožį randame kasdieniame gyvenime, kiekviename mus supančiame medyje, akmenyje. Nuo mažens vaikai mokosi suprasti, vertinti ir mėgautis gamtos ir mus supančio pasaulio grožiu. Per gamtos detalę savo slapčiausius išgyvenimus moka išreikšti japonų poetai ir dailininkai.

Japonui menas tapęs kasdienio gyvenimo dalimi. Meno ir gamtos ryšys, meno ir kasdienybės ryšys – tai japonų kultūros bruožas.

Prof. H. Tanaka sakė, kad krikščionims svarbu, koks gyvenimas jų laukia po mirties, o japonai svarbus gyvenimas čia ir dabar. Japonus palietė modernus vakarietiškas gyve-

nimas, mes daug materialių daiktų perėmėme iš JAV ir Europos, bet dvasinėje kultūroje jų nemėgdžiojame – išlikome savimi.

Bunda ekumeninė sąmonė

Prof. Bronius Kuzmickas, kalbėjęs apie krikščionybės ir Rytų religijų sąveikas, teigia, jog nuo XX amžiaus antrosios pusės jos stengiasi viena kitą pažinti ir suprasti. Europoje ir JAV intensyviai domimasi Rytų kultūra, filosofija ir religijomis. Keičiasi ir krikščionių bažnyčių požiūris į Rytų religijas. Jos jau nebeignoruojamos, atvirkesčiai – didėja noras jas pažinti, suprasti, ieškoti dialogo.

Prof. B. Kuzmicko nuomone, krikščionybės ateitis priklauso nuo to, kaip ji atsilies į du iššūkius – pirmą, į sekuliarėjantį (tampančią bedievišką) visuomenę, antra – į didžiulę Rytų religijų įtaką.

Šiandien esame totalios ekumeninės sąmonės budimo akivaizdoje, kuri visu grožiu išsiskleis XXI amžiuje. Kiekvienas krikščionis ir nekrikščionis turi pats sau atsakyti į klausimą: *koks mano santykis su kitomis pasaulio (tarp jų ir Rytų) religijomis?* Kad galėtume į jį atsakyti, turime jas pažinti. Štai II Vatikano susirinkimas, vykęs dar 1962–1965 m. į jį atsakė taip: *Krikščionių bažnyčia neatmeta nieko, kas Rytų religijose yra teisinga ir šventa, ir su pagarba studijuoja bei svarsto jų teiginius.*

Iš Rytų filosofijos kryptį Vakaruose dabar populiariausia *Vedanta*. Tai lemia senųjų indų epų *Mahabharatos* ir *Ramajanos* vertimai, Mahatmos Gandžio gyvenimas ir veikla, indų rašytojo R. Tagorės kūryba, taip pat modernųjų indų filosofų Ramakrišnos ir Vivekanandos populiarumas.

Ne mažiau svarbus ir vis labiau plintantis jogos, kaip dvasios ir kūno ugdymo disciplinos, praktikavi-

mas ir propagavimas ne tik Europoje, JAV bet ir daugelyje pasaulio valstybių.

Dėl ko nesutaria mokslininkai ir dvasininkai?

Kodėl rytiečiai ramesni, gilesni, dvasingesni, nei vakariečiai? Rytuose daugiau tikinčių ir religijų praktikuojančių žmonių. Anot doc. Stasio Juknevičiaus, religingas žmogus nuo nereliginio skiriasi pirmiausia dvasios turtingumu, platumu. Tas dvasios turtas – tai pasaulėžiūra, jausmai ir veikla. Religingas žmogus pasaulį suvokia ne tik juslėmis (šiapusinį), bet ir tiki anapusiniu, viršjusliniu pasauliu. Mirtis jam ne pabaiga, o permaina, metamorfozė. Todėl negali būti prieštaravimų tarp religinio ir mokslinio pasaulio suvokimo, nes mokslas tyrinėja šiapusinį, o religija – anapusinį pasaulį. Todėl jie ne neigia, o papildoma vienas kitą. S. Juknevičiaus nuomone, nesuipratimai tarp pavienių mokslininkų ir religijos atstovų kyla tik dėl jų charakterio ydingumo ar perdėto uolumo, bet neturi nieko bendro nei su mokslu, nei su religijos esme.

Dvasinis žmogaus skurdumas veda ir prie socialinių santykių supaprastėjimo. Tobuliausia žmogiškų santykių forma – meilė. Jeigu visi žmonės vykdytų Kristaus priesaką ir savo artimą mylėtų kaip patys save, pasaulyje nebereiktų nei policijos, nei kalėjimų. Deja... Silpnėjant meilei, pagrindinį vaidmenį žmonių santykiuose vaidina pareiga. Pareigos moralė gana nyki, bet bent jau verta pagarbos. Silpnėjant pareigai, žmonių santykius arba reguliuoti teisė. Lyginant su barbariškumu, karo visų su visais būkle, teisinės valstybės sukūrimas yra neabejotina pažanga, tačiau lyginant su pareiga, juo labiau – meile, teisė yra žemiausia žmogiškų santykių reguliavimo forma. Teisė – paskutinis barjeras, skiriantis žmogų nuo gyvulio. Jam išnykus, prasideda stipriojo teisė – barbariškumas.

Intensyvi stilių kaita istoriniuose lūžiuose

Prof. Vytautas Kubilius, dar 1983 m. išsamiai aptaręs orientalizmo įtakas ir pėdsakus lietuvių literatūroje, šiandien stebėjosi – kaip sparčiai viskas kinta istorinių lūžių atodangose. O postmodernizmas virtuosiškai žaidžia jau buvusiais literatūriniais ir kt. stiliais. Ryškėja kūrybinga japonų kultūros ir meno įtaka lietuviams. Tai matome poetų S. Gedos, N. Miliauskaitės, D. Kajoko ir kitų poezijoje, B. Kutavičiaus muzikoje, mūsų grafikoje ir tapyboje, fotografijoje ir, pavyzdžiui, Jono Meko kino mene. Ir vis dar yra ko mokytis iš Vyduono, Krėvės, M. K. Čiurlionio. O komparatyvistika tampa perspektyviu metodu ir literatūros kritikoje, kurią ženklina krizė, ir literatūros moksle. Tik kyla klausimas, ar netolimoje ateityje dar bus rašomos nacionalinės kultūros ir literatūros istorijos? Tai lems globalizacijos procesų sąlygoti pokyčiai ir poreikiai.

Jaunųjų mokslininkų šventė

Kone dvidešimt mokslinės konferencijos pranešimų – puikios struktūros ir originalių išvalgų bei kultūrinių faktų prisodrintų, pasak prof. A. Andrijausko, jaunieji pranešėjai išrėžė Kultūros, filosofijos ir

Japonų dailininko Hirošigės graviūra

Susipažinkime su profesoriumi Jozefu Ločmeliu

Dailininkės Daliai Dokšaitės iliustracijos 2002 m. japoniško stiliaus kalendoriu

meno instituto salėje spalio 10 dieną. Išgirdome ir kelių vyresnių tyrinėtojų jaunatve žaižaruojančius balsus. Doc. G. Vaitkūnas išsakė poleminius apmąstymus baroko klausimais apie „nedarnos darną“ – tą japonų estetikoje ženklų netikėtą asimetrijos principą, kurį savo mąstymuose bene pirmasis bus pastebėjęs ir aptaręs mūsų garbusis jėzuitas ir europinio lygio poetas M. Sarchievičius. Pasak pranešėjo, pastebime, jog Vakarų kultūros dugne randame Rytų kultūros apraiškas, o Rytų dugne – Vakarus. Dr. G. Beresnevičius pasiūlė naują temą apie lietuvių meditaciją ir kontempliaciją. Pavyzdžiui, tradicinės Užgavėnės. Jų kaukės. Po kauke tu esi jau kitas. Nes kaukė nuasmenina. Tačiau tai – ir susitapatinimas su vaizduojamu gyvu padaru. Net ir balsas (savitas) nebeprisiklauso kaukės savininkui.

Taip išeinama į transo būseną. Lietuviams rūpi sąmonės išlaisvinimo būsenos. Ir jų žaismė. Šamanas buvo transo profesionalas. O mūsų dainose, giedojimuose savos emocijos perkeliama į antrininką.

Lietuvių gaspadorius buvo namų Dievas. Rūpintojėlis – tai pats tikriausias lietuvis lotoso pozoje.

Dr. R. Tamošaitis – humanitaras, tad kibo į literatūros istoriją ir atskleidė rašytojos J. Ivanauskaitės kelionių knygos *Kelionė į Šambalą* privalumus, lyginant ją su Radvila Našlaitėliu, Matu Šalčium ir net A. Poška. Ir sumaniai įrodė, jog dabartinei penkiasdešimtmečių kartai Rytai labiausiai rūpėjo estetiniu-emociniu aspektu, o ne teoriniu ar praktiniu, kuris pagrindė labai jaunų žmonių moralinę etinę laikyseną totalitarinės sovietų sistemos akivaizdoje. Tuotarp kai ateistinis auklėjimas ir diskredituoti krikščionybė mažai ką galėjo išgelbėti nuo dvasinės nykos ir mirties. J. Ivanauskaitė minėtoje knygoje talentingai parodė, jog Rytai – tai tikroji jos sielos saviraiška, o abejonės – tai jau Vakarų žmogaus požymis. Jos Tibetas – vertas žavėjimosi.

V. Vidūnas gražiai panagrino

Maironio *Rigvedos himnų* vertimus. Jų imtis poetą skatino gal ir sanskritiškoji Lietuvos vizija. Tačiau labiau tikėtina, kad šito imtis įkvėpė teologiniai tikslai.

Muziejininkė dr. A. Snitkuvienė pateikė itin įdomius tyrinėjimus apie Mykolo Tiškevičiaus senovės pasaulio meno kolekcijos likimą.

Net keturi pranešimai buvo skirti lietuvių ir žydų kultūrų sąveikai. Ypač įdomus pasirodė dr. G. Mažeikio pranešimas apie Lietuvos hasidų ir Vilniaus Gaono konflikto moralines ir kultūrinės opozicijos šaknis. Taip pat A. Niunkaitės – *Atvaizdo problema žydų tradicinėje dailėje*.

Filosofine kultūra žavėjo A. Juzefovič studijėlė *Daoistai ir antiraacionalistai*. Savaip žaismingas ir išpūdingas pasirodė R. Šukaitytės etiudas Jono Meko haiku: „užšaldytų kadru“ japoniškieji variantai. Kokiam lietuviui nepatiktų dr. E. Usačiovaitės ir dr. V. Tumėno studijėlės apie gyvybės medžio simboliką tradicinėje lietuvių kultūroje ir apie dvinarius simbolius lietuviškų juostų ornamente.

Net ir tų nuostabių jaunųjų pranešėjų tekstus, kurių nebeužteko jėgų ir vietos čia net paminėti, netrukus skaitysime mokslinės konferencijos studijų rinktinėje, kuri, pasak prof. A. Andrijausko, kuo daugiau iliustruota pasieks lietuvių kultūros mylėtojus ir orientalistikos gurmanus. O iliustracijos meno irgi galime mokyti iš japonų, kaip kad daro dailininkė Dalia Dokšaitė, pasidalinusi savo patirtimi su konferencijos dalyviais. Monochrominė tapyba ir apsilankymai Japonijoje tik labiau įkvėpia Dalią imtis lietuviškos tematikos, nors ir japoniškoms priemonėmis, bet lietuviškos širdimi perrašyti Vilniaus metų laikus ir net įkurti dailės studiją *Tušo kelias*. Tai netikėta ir natūralu – kaip kad Rytų muzikos ansamblio *Svara* improvizacijos, kurios, galbūt, ne visiems profesoriams patiko.

Arydas Genys, Virginija Genienė

Baltijos šalių mokslo istorikų konferencijoje, kuri vyko Rygoje spalio 13–15 d., inžinerijos mokslų istorijos sekcijoje buvo perskaityti septyni pranešimai. Pranešėjai – net kelių šalių atstovai, parengę darbus įvairiomis kalbomis. Pirmasis buvo išklaustas R. Švedrio iš Niujorko pranešimas *Teorija ir praktika septynioliktojo amžiaus artilerijos vadovėliuose*. R. Māgi iš Talino tema – *Inžinerinė grafika: istorija ir perspektyvos*, Jozefo Ločmelio iš Rygos – *150 metų Latvijos telekomunikacijų raidai*. J. Štrauhmanis konferencijai parengė darbą *Privati Latvijos kartografija nuo 19 a. antrosios pusės iki 20 a. vidurio*. G. Saiva iš Sidnėjaus į tėvynę atsiuntė savo tyrinėjimą apie išeivijos inžinierių ir mokslininkų Teodorą Priede. E. Hendre iš Talino kalbėjo apie Karlą Papello – išradėją, mokslininką ir inžinierių. Konferencijos dalyvius ypač sudomino Jozefo Ločmelio (Jūzeps Ločmelis) iš Rygos pranešimas apie mokslinius tyrimus Rygos Techninio universiteto Radioinžinerijos ir ryšių fakultete. Mokslininkas šiam renginiui parengė net du pranešimus. *Mokslo Lietuvos* skaitytojui norėtūsi plačiau pristatyti šią išties nepaprastą asmenybę, seniausios Latvijos aukštosios mokyklos profesorius, didelį savo šalies patriotą.

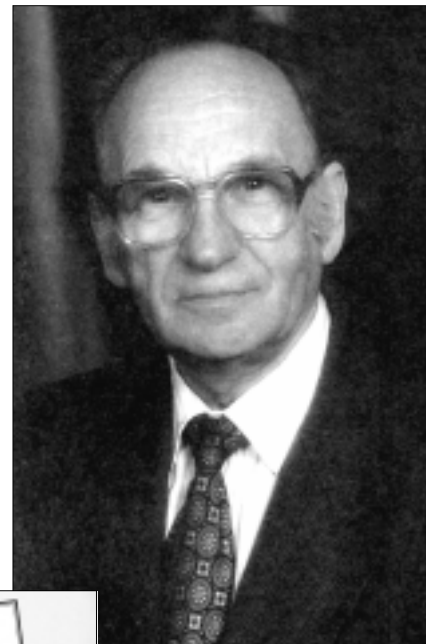
Jozefas Ločmelis – habilituotas inžinerijos mokslų daktaras, profesorius. Gimė 1928 m. rugsėjo 12 d. Rygos apskrityje, žemdirbių Anos ir Janio Ločmelių šeimoje. Nuo 1936 iki 1942 metų mokėsi Zadenės šešiametėje mokykloje. Šiandien jis prisimena, jog jau nuo antros klasės pradėjo dirbti. Mat tėvelis, sunkiai besiversdamas ir negalėdamas sumokėti už sūnaus mokslus, tepaaiškino, jog jaunuolis jau ir taip tėvą pralenkęs savo išsilavinimu visa klase: *Aš esu baigęs tik vieną klasę, o tu – jau net devi...* Todėl būsimajam profesoriui teko užsidirbti bei skintis kelią į mokslą savarankiškai.

1942–1944 m. J. Ločmelis mokėsi Rygos miesto amatų mokykloje, o ją baigęs įstojo į Rygos Pramonės politechnikumą. 1948 m. baigė jo vakarinį skyrių, derino mokslą su darbu: apie 1942 metus ir iki 1944 dirbo *J. Gulbjo elektrotechnikos įmonėje* elektromontuotoju-mokiniu, 1945 m. – Latvijos Ryšių ministerijos įmonėse. Aktyviai dalyvavo karo nuniokotų telefono stočių atstatymo darbuose įvairiuose Latvijos miestuose. Nuo 1950 iki 1953 metų jaunuoliui teko atlikti būtinąją karinę tarnybą. Po tarnybos 1953–1959 m. dirbo Rygos telefono tinklų montavimo grupėje, 1955–1956 m. buvo Rygos ATC–III viršininkas, o 1960–1965 m. – Rygos telefono tinklų laboratorijos vedėjas.

Dirbdamas minėtus darbus J. Ločmelis 1953–1960 m. neakivaizdiniu būdu studijavo tuometiniame Leningrado Politechnikos institute. Įgijo radijo inžinieriaus specialybę.

Jozefas Ločmelis aktyviai dalyvavo Rygos Politechnikos instituto atkūrimo darbe, organizuojant mokslinio tyrimo laboratorijas. 1960–1965 m. skaitė paskaitas Elektrinių ryšių katedroje. Nuo 1965 m. buvo minėtos katedros docentas. Darbą tuometiniame institute derino su konsultavimu Rygos telefono tinkluose. 1971–1980 m. vadovavo Automatizuotų elektrinių ryšių katedrai, 1980–1990 m. – Radiotechnikos ir ryšių fakulteto dekanas. Nuo 1985 m. J. Ločmelis yra dabartinio Rygos Techninio universiteto profesorius.

Profesoriaus mokslinę ir darbinę veiklą ženklina daug

Jozefas Ločmelis

toje, kur tolimaisiais 1838–1839 m. gyveno kompozitorius Richardas Wagneris, pasirūpinta, kad pagarbiam būtų saugomas jo atminimas ir nuolat juntama kompozitoriaus dvasia.

Dar nuo 1957 m. J. Ločmelis ištraukė į techninių mokslų istorijos tyrinėjimus. Tyrinėjo Latvijos radijo pradininko inžinieriaus Janio Linterio ir VEF ikūrėjo Aleksandro Tipainio darbų reikšmę Latvijai. Jis – J. Linterio fondo ikūrėjas. Parašė beveik 50 žymių Latvijos specialistų biografijas. Publikavo daugiau nei 350 mokslinių, mokslo populiarinimo straipsnių bei metodinių priemonių, yra 12 knygų autorius. Pažymėtina, jog naujausios jo knygos nuo šiol bus pri-

imanos ir Lietuvos mokslininkams. Tai vertinga profesoriaus dovana Vilniaus universiteto bibliotekai. Seniausioje Lietuvos bibliotekoje skaitytojas ras Latvijos telekomunikacijų specialistų dvitomį sąvadą, kuriuo pasinaudota ir rengiant šią publikaciją. Bus galima tyrinėti dar tik šiais, 2003 metais, iš spaudos išėjusį telekomunikacijų istorijos dvitomį, naujausias Latvijos telegrafo istorijos apžvalgas, įvairius biografinius bei kitus smulkesnius profesoriaus parengtus leidinius. Dėkingi tikime tolimesne bičiulyste ir nuoširdžiai linkime Profesoriumi ilgiausių metų ir sėkmės jo atities darbuose.

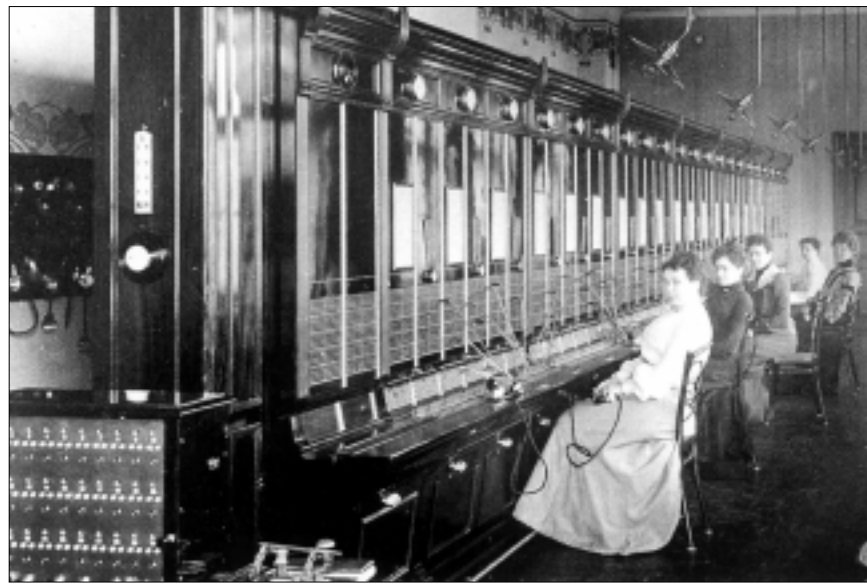
Aliucija Orentaitė

Latvijos telekomunikacijų muziejaus pastatas

garbingų apdovanojimų (1982, 1985, 1987, 1992, 1997, 2000 metais). Minėtina, jog J. Ločmelis yra Latvijos Valstybinės premijos 1985 metų laureatas, 1997 metais – Trijų Žvaigždžių ordino kavaliere.

Šios nepaprastos, ryškios, darbščios, plačių pažūrų asmenybės veikla toli gražu neapsiriboja moksliniu, pedagoginiu ar konsultaciniu darbu. J. Ločmelis – išties daug nuveikęs muziejininkas. Rūpinosi Rygos telefono tinklų muziejaus ir Latvijos telekomunikacijų muziejaus kūrimu. Pastarasis veikia nuo 1995 metų. J. Ločmelis yra šio muziejaus direktorius ir tarybos pirmininkas. Profesorius dėka išaiškinta, jog dabartinis muziejaus pastatas stovi toje vie-

Pirmoji Rygos telefono centrinė stotis (1890m.)

